

Ujedinjena monarhija i Jeroboamova šizma¹

KARLO VIŠATICKI,
SANELA MILIŠIĆ*

UDK: 222.4
222.5
Stručni rad
Primljeno:
14. veljače 2012.
Prihvaćeno:
26. lipnja 2012.

* Izv. prof. dr. sc. Karlo
Višaticki, Katolički
bogoslavni fakultet u
Đakovu Sveučilišta J. J.
Strossmayera u Osijeku,
P. Preradovića 17, 31400
Đakovo, Hrvatska,
kvisaticki@gmail.com

Sanela Milišić, Katolički
bogoslavni fakultet u
Đakovu Sveučilišta J. J.
Strossmayera u Osijeku,
P. Preradovića 17, 31400
Đakovo, Hrvatska.

Sažetak: Na temelju biblijskih izvješća iz Prve i Druge knjige Samuelove, Prve knjige o kraljevima, drugih biblijskih spisa te izvanbiblijskih dokumenata, daje se prikaz nastanka monarhije u Izraelu. Biblijski su tekstovi, odnosno njihov nama poznati oblik, koji danas posjedujemo, redigirani daleko kasnije i iz određene teološke perspektive. Trebamo ih promatrati kao teološke, a ne kao povijesne tekstove, jer se ne uklapaju ni u klasičnu, ni u modernu historiografiju. Stotinjak godina trajala je »ujedinjena monarhija«, kako je biblijski tekstovi prikazuju. Tekstove možemo klasificirati kao monarhijske, odnosno kao anti-monarhijske, ali u biblijskim knjigama nisu točnije razgraničeni. Protiv svoje volje, ali po nalogu Gospodinovu, Samuel je pomazao Šaula za prvoga izraelskog kralja. Jer se isti ogriješio o nalog Gospodinov, bio je odbačen, a Samuel dobiva nalog da pomaže Davida za kralja. Biblijski tekstovi donose dvostruku sliku Davida. S jedne strane uspješan i pobožan kralj, a s druge strane negativan lik koji se, između ostaloga, ogriješio i o svojega vojnika Uriju i njegovu ženu. Njegov nasljednik Salomon dolazi na vlast spletkama i borbom za prijestolje. Slovi s jedne strane kao mudrac »par excellance« u Izraelu, s druge strane vlada vrlo neskromno, tako da njegovi podanici jedva čekaju kraj njegove vladavine. Poslije Salomona dolazi do podjele kraljevstva na Sjever i Jug, na Izrael i na Judu. Jeroboam, koji je od Salomona pobjegao u Egipat, vraća se nakon Salomonove smrti u Izrael i odcjepljuje deset sjevernih plemena od Jude, jer je Roboam, Salomonov nasljednik, kanio nastaviti vladati željeznom rukom, slično kao Salomon. Od kasnijega, deuteronomijskoga auto-

¹ Tekst je prerađeni oblik diplomskoga rada studentice Sanele Milišić.

ra, Jeroboamova je vladavina ocijenjena kao »istočni grijeh«, jer je pored političke podjele kraljevstva izazvao i vjersku podjelu činjenicom da je na sjeveru u Danu i na jugu u Betelu dao postaviti likove junaca kojima su Izraelci hodočastili i kojima su se klanjali, a isto je shvaćeno kao idolatrija, jer se Gospodina, Jahvu, moglo prema deuteronomijskom autoru legitimno štovati samo u Jeruzalemu.

Ključne riječi: *Samuel, Šaul, David, Salomon, ujedinjena monarhija, Jeroboam, Jeroboamova šizma.*

Uvod

Jedna od zapovijedi, koju je Gospodin dao Mojsiju i izraelskom narodu, jest: *Ja sam Jahve, Bog tvoj, koji sam te izveo iz zemlje egipatske, iz kuće ropstva. Nemoj imati drugih bogova uz mene. Ne pravi sebi lika ni obličja bilo čega što je gore na nebu, ili dolje na zemlji, ili u vodama ili pod zemljom. Ne klanjaj im se niti im služi. Jer ja, Jahve, Bog tvoj, Bog sam ljubomoran. Kažnjavam grijeh otaca - onih koji me mrze – na djeci do trećeg i četvrtog koljena, a iskazujem milosrđe tisućama koji me ljube i vrše moje zapovijedi.* (Izl 20,2-6)

Možda se može reći da je Dekalog popis savjeta, a ne zapovijedi, koje Gospodin daje svojemu narodu. Pokazuje mu kako treba živjeti da bi mu u životu »tekao med i mlijeko«. Ove Gospodinove riječi na neki način misao su vodilja ovoga rada. Bog je narodu dao priliku, uz neke uvjete, i sve ovisi o njima. Je li se narod držao tih zapovijedi? Godine su prolazile i narod se mijenjao. Ušli su u Obećanu zemlju, od nomada i stočara postali su sjedilački narod, a vlast je bila uređena prema načelu plemenskoga saveza. Imali su sudce, ali je to vrijeme polako prolazilo. Okruženi susjednim narodima, vidjevši njihovo uređenje vlasti, poželješe i zatražiše od proroka da im postavi kralja. Je li on to i učinio? Što je s prvom Božjom zapovijedi koja kaže da je Gospodin jedini kralj? Ne srljaju li tim zahtjevom u propast? Jer, ako Bog nije s njima, uzalud je trud njihov.

Vidjet ćemo da im je Gospodin ispunio želju i postavio kralja iz naroda. Trebali su samo djelovati i živjeti prema Božjim zapovijedima. Svaki grijeh nosi svoje posljedice, a vidjet ćemo da su ih prvi kralj, a i njegovi nasljednici počinili. Narod je htio živjeti u miru i u izobilju. Je li im to zemaljski kralj omogućio? Nisu svi kraljevi bili loši vladari, ali zbog jednoga narod je osobito plakao jer su živjeli u ropstvu kod pomazanika Gospodnjega, kod onoga kojega su sami izabrali. Jesu li se nakon grijeha pokajali i ponizili pred Gospodinom, kako bi On ublažio svoju srdžbu? Znamo da je milostiv i dobar i tražio je samo da se ne klanjaju drugim bogovima, a što su oni učinili? Gospodin upravlja tijekovima povijesti, ujedinio je dva kraljevstva, stvorio snažnu državu, ali moralo je doći do šizme. Kraljevstvo je puklo na dva nejednaka dijela. Koji su uzroci podjele? Koje su posljedice?

1. Prva i Druga knjiga o Samuelu

»Prva i Druga knjiga o Samuelu, kao i Prva i Druga knjiga o Kraljevima, pripadaju velikomu povijesnom djelu zvanom »Deuteronomijska povijest«. To je u povijesti čovječanstva najstariji i na starom Istoku jedini spomenik prave historiografije.«² U vrijeme babilonskoga sužanjstva nadahnuti pisci prikupljaju stare usmene i pisane predaje koje donose događaje iz vremena od 12. do 6. st. pr. Kr. Te predaje tumače u svjetlu deuteronomijske škole. Događaji imaju trajnu vrijednost i za naša vremena i vremena poslije nas jer Bog daje tim tekstovima preko pisaca najdublji smisao. Knjiga nosi ime po proroku-sudcu koji je dao pečat tom vremenu. Knjige možemo podijeliti u tri dijela: a) Samuel, sudac i prorok (1 Sam 1-12); b) Tragični kralj Šaul (1 Sam 13-2 Sam 1); c) David, kralj po srcu Božjemu (2 Sam 2-24).³ Dvorska povijest sigurno je nastala u prvim danima Salomonova vladanja. U prvim stoljećima monarhije priređene su zbirke u koje bi spadao prvotni ciklus o Samuelu i dvije zgone o Šaulu i Davidu. Te su predaje koje su povezane u jednu cjelinu nakon 721. g. pr. Kr., a to je mnogo kasnije nakon događaja koji su u njima opisani. Predaje su nastajale i na Sjeveru i na Jugu. Sjevernjačko obilježje prvotnoga deuteronomističkog gledišta u dokumentima poprimilo je u Judeji nove elemente. David je bio idealni kralj i zauzeo je mjesto uz Mojsija. Istaknuta je važnost Natanova proročanstva u 2 Sam 7.⁴ David je imao zemljište za hram. David je pomislio da bi mogao tu podići dom Gospodinu. Pa i Gospodin sam poručio mu je da mu podigne žrtvenik. Po shvaćanju vremena kralj se mora brinuti za božanstva i podizati im svetišta. Tako su činili i faraoni u Egiptu i kraljevi u Mezopotamiji. Svoju misao David je iznio proroku Natanu. *Pogledaj! Ja, evo, stojim u dvoru od cedrovine, a Kovčeg Božji stoji pod šatorom* (2 Sam 7,2). Iako je Natan na to dao potvrđan odgovor, u noći mu je došla Riječ Gospodnja. To je riječ koja je srušila Davidov i Natanov plan i postavila novi. Dom će Gospodnji sagraditi Davidov potomak. Ne polazi od čovjeka inicijativa da stvori prostor Božje prisutnosti i njegova spasenja. Iako je Gospodin sinove Izraelove izveo iz Egipta, nijednom nije rekao da mu sagrade kuću od cedrovine. Osobna povijest Davidova dio je povijesti naroda izabranja (saveza). To je povijest ostvarenja Božjega nauma spasenja, a ne političko-svjetovna povijest. Ovo je jedno od najvažnijih proroštava u Staromu zavjetu. Davidu je Gospodin dao »veliko ime«. *Tvoja će kuća i tvoje kraljevstvo trajati do vijeka preda mnoom, tvoje će prijestolje čvrsto stajati završavda.* (2 Sam 7,16) Možemo reći da je ovo proroštvo i savez koji Gospodin sklapa s Davidom gdje je Gospodin Gospodar, a David predmet Božje ljubavi.⁵ »Odnos »sina Davidova« prema Gospodinu jednak je odnosu Gospodina i Mojsija. On će biti predstavnik nove zajednice Izraela,

² C. TOMIĆ, *Davidovo doba*, Provincijalat hrvatskih franjevac konventualaca, Zagreb, 1982., str. 20.

³ Usp. isto, str. 20.-21.

⁴ Usp. W. HARRINGTON, *Uvod u Stari zavjet*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1977., str. 185.

⁵ Usp. C. TOMIĆ, *Davidovo doba*, str. 195.-196.

zajednice koja se rađa na Sinaju. On je »sin Božji« kao i Izrael nakon sklapanja saveza. Ali za razliku od sinajskoga saveza, ovaj nema uvjetovanosti. Nevjera u kući Davidovoj ne će uništiti ovaj savez.«⁶*On će sagraditi dom imenu mojemu, a ja ću utvrditi njegovo prijestolje zauvijek. Ja ću njemu biti otac, a on će meni biti sin: ako učini što zlo, kaznit ću ga ljudskom šibom i udarcima kako ih zadaju sinovi ljudski. Ali svoje naklonosti ne ću odvratiti od njega, kao što sam je odvratio od Šaula koga sam uklonio ispred tebe* (2 Sam 7,14-15). Knjige o Samuelu povijest su ustanovljenja Božjega kraljevstva na zemlji i svjedoče kako je to teška zadaća. Pisci ove knjige pisali su sa žalosnim iskustvom neuspjeha monarhije i upirali pogled unazad, prema Davidu.⁷ Samuel je pomazao Šaula za prvoga kralja koji se nakon prvih vojnih uspjeha uzoholio i htio postaviti vojno kraljevstvo koje je u suprotnosti s voljom Božjom. Na taj način gubi viziju svojega poslanja, mir i čistoću srca. Za razliku od Šaula, David, kralj po »srcu Božjemu«, ispunjava svoje poslanje. Mudro je izabranim narodom upravljao u ime Gospodnje, a ne u svoje ime. Njegovo je srce znalo da je Gospodin jedini kralj Izraela. On je lik ljudskosti i duhovnosti, tip i lik pomazanika, Mesije.⁸ Deuteronomisti su zato svoj pogled zaustavili na Natanovom proročanstvu i njihova se mesijanska nada temelji na obećanju koje je Gospodin dao Davidu. Isus je »Sin Davidov«.⁹

2. Prva i Druga knjiga o Kraljevima

Knjige o kraljevima djelo su pisca deuteronomista i produžetak povijesti koja je započela u Samuelovim knjigama. Knjige koje zajedno čine jedno djelo temelje se na tri izvora od kojih je nezavisna predaja o Iliji i Elizeju, te opis hrama. Izvori su: Povijest Salomona, Ljetopisi izraelskih kraljeva i Ljetopisi judejskih kraljeva. Događaji su prikazani na stereotipan način. Vladanje svakog kralja obrađeno je pojedinačno i potpuno, a svako vladanje počinje i završava ustaljenim formulama. Svi izraelski kraljevi osuđeni su zbog »istočnoga grijeha« Jeroboama I., a to je postavljanje svetišta u Betelu i Danu. Ovakvo prosuđivanje nadahnuto je propisom iz Ponovljenoga zakona da može postojati samo jedno svetište. Povijesna je činjenica da su raspršena lokalna svetišta, podignuta na mjestima nekadašnjih kanaanskih svetišta, bila prilika za nepoželjno preuzimanje kanaanskih kulturnih elemenata i često postajala središtima idolatrije.¹⁰ Knjige donose povijest Božjega naroda od smrti Davidove do rušenja Jeruzalema 586. g. pr. Kr. Za razliku od Samuelovih knjiga, koje predstavljaju uspon monarhije koja svoj najviši domet dosiže u kralju Davidu, Knjige o kraljevima parabola su spuštanja koje počinje Salomonovim kra-

⁶ Isto, str. 197.

⁷ Usp. W. HARRINGTON, *Uvod u Stari zavjet*, str. 185.

⁸ Usp. C. TOMIĆ, *Davidovo doba*, str. 21.

⁹ Usp. W. HARRINGTON, *Uvod u Stari zavjet*, str. 185.

¹⁰ Usp. isto, str. 186.

ljevstvom i završava razorenjem Jeruzalema i hrama i odvođenjem naroda u babilonsko sužanjstvo. Glede pisca, moramo reći da je središte njegova interesa hram te stoga promatra i sudi ljude i događaje pod vidom vjernosti Jahvi.¹¹ Temeljna misao deuteronomijske povijesti jest: »Jedan je Bog, jedno je mjesto kulta pravomu Bogu i to samo u jeruzalemskom hramu. Spasenje se nalazi samo u vjernosti Bogu savezniku.«¹² Podjela Prve i Druge Knjige o kraljevima: a) Povijest Salomonova kraljevstva (1 Kr 1-11); b) Povijest podijeljenih kraljevstava Jude i Izraela (1 Kr 12-2 Kr 17); c) Povijest Judina kraljevstva do pada Jeruzalema (2 Kr 18-25).¹³ Prvo izdanje Knjiga o kraljevima priređeno je u vrijeme Jošije, drugo izdanje za vrijeme sužanjstva (prije 562. g. pr. Kr.) i bilo je deuteronomističko.¹⁴ S Knjigama o kraljevima završava deuteronomistička povijest. Pravi doprinos deuteronomističke povijesti jest to da je u velikoj mjeri omogućila poslijesužanjско židovstvo. Teologija koju ona sadrži dala je novu nadu, a to je nada da će narod preživjeti. Knjiga je postala traktat o milosti po tomu što je hrabro gledala tragediju izraelske povijesti i branila Gospodinovu vjernost. Gledajući povijest Izraela, kraljevstava, možemo reći da sve ovisi o Bogu i da se ne smijemo prepustiti očaju.¹⁵

3. Šaul i uspostava monarhije

3.1. DVIJE PREDAJE O USPOSTAVI MONARHIJE

Prorok Samuel imao je više religijski nego politički autoritet. Narod nije htio da ga naslijede njegovi sinovi, tražili su novoga kralja za borbu protiv neprijatelja. Najžešći neprijatelji bili su Filistejci. Prva knjiga Samuelova donosi dvije različite predaje o ustanovi monarhije. Prva predaja, koja je antimonarhistička (1 Sam 8; 10,17-24; 12) kaže da je narod od Samuela tražio da im pomaže kralja. Samuelovi sinovi nisu išli stopama svojega oca. Samuel je rekao Gospodinu želju njegova naroda. Gospodin se uvrijedio, jer željom za izbor novoga kralja odbacuju jedinoga kralja kojemu bi trebali služiti, a to je Gospodin. Gospodin je tada naredio Samuelu da im ispuni želju. Samuel je okupio narod u Misp i pristupio biranju kralja ždrijebom. Ždrijeb je pao na Šaula iz Benjaminova plemena. Nakon Šaulova izbora Samuel se povlači iz javnoga života. Antimonarhistička predaja potječe iz kasnijega vremena i pretpostavlja pad monarhije. Radi se o sukobu monarhije i teokracije, a posljedica je pad monarhije, tj. podijeljeno kraljevstvo. Druga je predaja monarhistička (1 Sam 9; 10,1-16;11). Ova predaja govori o Samuelu kao proroku (vidiocu), a ne sudcu. Šaulov otac Kiš šalje svojega sina u potragu za izgubljenim magaricama.

¹¹ Usp. C. TOMIĆ, *Davidovo doba*, str. 23.

¹² *Isto*, str. 23.

¹³ Usp. *isto*, str. 24.

¹⁴ Usp. W. HARRINGTON, *Uvod u Stari zavjet*, str. 189.

¹⁵ Usp. *isto*, str. 189.-190.

Potruga je bila bez rezultata. Sluge mu savjetuju da ode po savjet vidiocu u Rami. Šaul dolazi, Samuel ga časti najboljim jelima i po prethodnom Gospodinovu nalogu pomazuje ga tajno za kralja. Sudac je pomazao prvoga kralja i tako je prvi put nastao pojam monarhističke države. Kraljevska služba u Izraelu nastala je po uzoru na kraljevstva Amonaca, Moabaca i Edomaca.¹⁶

3.2. USPOSTAVA KRALJEVSTVA

Gospodin je ovlastio Samuela da nad Izraelom postavi kralja. Kralj u Izraelu ne će biti kao kraljevi kod drugih naroda jer on postaje kralj po milosti Gospodnjoj. Gospodin i nakon njegova ustoličenja ostaje Kralj, Jahve Sebaot, Gospodin izraelskih četa. Zemaljski kralj nema apsolutne vlasti nad svojim narodom, ne može biti iznad Zakona. On nije gospodar naroda nego upravlja narodom u Gospodnje ime. U službi je Gospodinu i njegovu narodu, suradnik je i posrednik Boga Izraelova. U njemu su neraskidivo povezane duhovna i politička vlast i zato, ako kralj zaboravi na svoje poslanje i dostojanstvo, ne sluša Božju riječ i proročke poruke koje dolaze od Gospodina, pada i gubi smisao svojega poslanja.¹⁷ Izborom prvoga kralja, i odlaskom proroka Samuela s povijesne pozornice, nastupa velika prekretnica u povijesti i životu izraelskoga naroda. Pojedina plemena uživala su svojevrsnu samoupravu. Na čelu svakoga plemena bilo je plemensko vodstvo. Plemena je povezivala, bila ona udaljena ili ne, vjera u jednoga Boga. U pogibeljnim okolnostima, napadima neprijatelja, nastupale su pojedine vođe, obdarene Božjim nadahnućem i spremnošću pokretanja cijeloga naroda u obranu slobode i dostojanstva. Izraelci su tu malo zaostajali za okolnim narodima, koji su bili povezani i vojnički jači. Prijetila im je opasnost od Filistejaca čija je vojska bila dobro naoružana, imala sposobno vodstvo i bila uvježbana posebno dobrom stegom. Izraelci im se nisu mogli nikako suprotstaviti.¹⁸ »Narod dolazi sve više do svijesti da je jedan narod. Uviđa da samo jedna snažna ruka može osigurati život narodu, priskrbiti mu mir, slobodu i sigurnost. Traže kralja. To zvuči kao nešto neobično za Izraela. Ne znači li to odreći se Gospodina? Ne znači li to podložiti se čovjeku, a ne Bogu?«¹⁹ Teokratski red ne podnosi monarhijsko uređenje. Kralj je predstavljen kao uzurpator moći koja mu ne pripada jer je za Izraelce prema Savezu Gospodin Bog i Kralj. Zemaljski se kralj tako pokazuje opasnim za slobodu pojedinca i naroda. Ipak se politička nesigurnost nametnula religioznoj predaji.²⁰ »Kad je Samuel ostario, povjerio je sudačku vlast svojim sinovima. No oni nisu bili pravedni i nepristrani kao njihov

¹⁶ Usp. *isto*, str. 45.-46.

¹⁷ Usp. C. TOMIĆ, *Davidovo doba*, str. 74.

¹⁸ Usp. V. B. JARAK, *Iz Biblijske povijesti. Vječne pouke Knjige nad knjigama*, Naklada Trpimir, Zagreb, 2009., str. 97.-98.

¹⁹ C. TOMIĆ, *Davidovo doba*, str. 358.

²⁰ Usp. *isto*, str. 358.

otac, nego su težili za dobitkom i primali su mito.«²¹ Samuel je posljednji i najveći sudac, prvi i veliki prorok. S jedne strane, bio je pobornik prošlosti, teokratske uredbe u Izraelu, a s druge strane, kao prorok raspoznaje znakove vremena, i tumači opravdanost nove povijesno-društvene stvarnosti. U njegovim se riječima ipak osjeća nostalgija za starim uredbama. Svaki je prijelaz težak pa tako i ovaj, prijelaz s plemenskoga ustrojstva na kraljevsko uređenje.²² »Ali Izrael ne može izaći iz okova koji ga sapinju, iz unutrašnje pocjepkanosti koja postaje često kaos, anarhija.«²³ Sve je to imao pred očima ostarjeli prorok i neosporni vođa Samuel, pa je, svjestan svoje staračke iznemoglosti i neodgovornoga ponašanja svojih sinova, koji su ga trebali naslijediti, iako teška srca, ipak pristao na izbor kralja koji bi stao na čelo cijeloga naroda te pokušao uspostaviti red i mir, ojačati vojsku i u njezinim redovima zavesti strogu stegu (kakva se provodila kod Filistejaca), a zatim unaprijediti gospodarstvo. Osoba, koja bi bila na čelu naroda, imat će zadatak stvoriti jedinstvenu i snažnu državu.²⁴ Samuel je poslušan glasu Božjemu i postavlja Šaula, sina Kišova, za kralja. Pomazat će ga po Božjem nadahnuću u Rami, svečano ga pokazati u Mispi pred narodom, a aklamacija od strane naroda i svečano ustoličenje bit će u Gilgalu.²⁵ Tako je rođeno kraljevstvo u Izraelu. Šaul se naizvan predstavlja kao karizmatički vođa iz vremena sudaca, ali s njim počinje novo vrijeme. Pomazanje mu daje božanski autoritet i vlast. Jedina je sličnost kraljevstva u Izraelu i kraljevstava kanaanskih država u imenu »kralj«. To je narodna monarhija poput kraljevina u susjednih naroda (Amonaca, Edomaca, Moabaca). Ne postoji točno određena granica kraljevstva i zato je ono više nacionalno nego teritorijalno. Kralj je kralj izraelskih plemena, ali i onih koji žive u tuđinskim krajevima. Možemo reći da je ovo kraljevstvo i vojničkoga tipa jer je utemeljeno na ratu i obrani od neprijatelja. Prednost je u tomu što su čete izraelskih plemena sada povezane pod istim vrhovnim zapovjednikom. Iako je došlo do ustanove kraljevstva, Šaul nije ništa promijenio od izraelskih predaja nego i dalje postoje plemenske ustanove. Nema upravnoga aparata, ni dvora ni hrama. Rezidira u svojem rodnom mjestu Gibei, gdje gradi samo malu utvrdu. Oko njegova su stola samo njegov sin Jonatan, vojskovođa Abner i štitonoša David. Pred njim je bilo puno posla, morao je sve započeti iznova, stvoriti ekonomsku podlogu za stvaranje jedne snažne države.²⁶

²¹ J. OBERŠKI, A. REBIĆ, *Biblijska povijest Staroga i Novoga zavjeta*, Hrvatsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda, Zagreb, 1972., str. 67.

²² Usp. C. TOMIĆ, *Davidovo doba*, str. 359.

²³ *Isto*, str. 359.

²⁴ Usp. V. B. JARAK, *Iz Biblijske povijesti. Vječne pouke Knjige nad knjigama*, str. 98.

²⁵ Usp. C. TOMIĆ, *Davidovo doba*, str. 359.

²⁶ Usp. *isto*, str. 359.-360.

3.3. IZVORI O ŠAULU

Biblijska izvješća o Šaulu idu u red nedostatno proučenih i jednostrano s predrasudama javnosti predočavanih. Moramo imati na umu kako biblijska izvješća nisu povijesna u današnjem znanstvenom smislu nego su svjedočanstva vjere što poznaje svoje uspone i padove, svoje svijetle i tamne strane. Bog je temeljni pokretač povijesnih zbivanja i on ih na tajanstven način ravna prema konačnom cilju, a to je proslava svijeta i čovjeka. Ljudi se nadahnuću i potičaju njegova Duha odazivaju spremno i odlučno, ali i sporo i teško i zato put prema konačnom cilju ide sporo i teško. Bitno je naglasiti da su pisci tekstova o Šaulu bili oduševljeni kraljem Davidom, a da važni podatci o Šaulu dolaze od čovjeka koji se nikada nije pomirio s ustanovom kraljevske vlasti u izraelskom narodu.²⁷

Proglašen je kraljem oko 1010. g. Nastanio se u Gilgalu gdje je izgradio tvrđavu. Glavni neprijatelji Izraela tada su bili Filistejci. Šaul je vladao mirnom rukom, nije ih izazivao. Jonatan, sin Šaulov, želeći podići pobunu srušio je filistejski stup u Gibej. Filistejci su na to reagirali i ušli na prostor Benjaminova plemena. Jonatan je izvršio pokolj nad filistejskom stražom, što je prestrašilo Filistejce koji su podlegli napadu Izraelaca. Šaul je nakon te pobjede počeo ratovati s okolnim narodima (Amoncima, Moapcima, Edomcima i sjevernim Aramejcima). Osnovao je pritom stalnu vojsku. Prekršio je svojim postupcima Božju naredbu koju mu je prenio Samuel i izgubio kraljevsku službu. Postoje različite predaje o tomu zašto je čovjek, od Boga pomazan i od Boga izabran, odbačen (1 Sam 13,8-15; 15,1-31).²⁸

Šaulova je tragedija što nije znao izabrati između pokoravanja Jahvi, koji ga je odabrao, i želje naroda koji ga je aklamacijom prihvatio za kralja. Tražio je kompromis. Prorok je intervenirao da naglasi apsolutna prava Gospodina pred narodom i pred kraljem. U monarhiji se uvijek očitovala suprotnost između svjetovne politike i Gospodnjih prava. Ova borba između kralja i proroka često će se ponavljati u povijesti monarhije.²⁹

3.4. PRVI KRALJ

»Šaul je Benjaminovac. To je maleno pleme, nalazi se u sredini izraelskih plemena i najviše je ugroženo.«³⁰ Potječe iz Gibee Benjaminove, a otac mu se zvao Kiš. Njegovo ime znači »izmoljen«, a bio je mlad i lijep, osoba potpuna, savršena, skladna, koja posjeduje u sebi sva svojstva da osvoji svakoga koji mu pristupi. Za glavu je bio viši od svega svojeg naroda. Jednoga jutra Kiš je opazio da su mu magarice od-

²⁷ Usp. V. B. JARAK, *Iz Biblijske povijesti. Vječne pouke Knjige nad knjigama*, str. 97.

²⁸ Usp. W. HARRINGTON, *Uvod u Stari zavjet*, str. 46.-47.

²⁹ *Isto*, str. 47.

³⁰ C. TOMIĆ, *Davidovo doba*, str. 359.

lutale i za njega je to bio veliki gubitak jer su služile za prijevoz. Šalje svojega sina sa slugom u potragu za zalutalim magaricama po efrajimskom gorju. Potraga od tri dana nije urodila plodom. Šaul se htio vratiti jer se bojavao za oca, ali na prijedlog sluge da odu u Ramu i potraže Božjega čovjeka, upućuju se tamo. Božji čovjek se tada nalazio na uzvišici, gdje će sudjelovati u žrtvenoj gozbi. Narod će imati na toj uzvišici žrtvu, a prorok će predvoditi. Uzvišice su mjesta kulta. Tu se prinose žrtve Jahvi i obavljaju žrtve pričesnice. Za Izrael to je bila stalna opasnost da se Gospodnji kult pretvori u kult božanstva plodnosti jer su takve uzvišice imali i Kanaanci. Dan ranije Gospodin je objavio Samuelu da će mu poslati čovjeka iz Benjaminova plemena kojega će pomazati za kneza nad njegovim narodom.³¹ Šaul dolazi i Samuel ga prima. Reče mu Samuel: *»Ja sam vidjelac. Pođi preda mnom na uzvišicu, danas ćete sa mnom jesti. Sutra ću te ujutro otpustiti i sve ću ti kazati što ti je na srcu. A za magarice koje su ti se izgubile prije tri dana ne uznemiruj se jer su se našle. Uostalom, komu pripada sve što je najdragocjenije u Izraelu? Zar ne tebi i svemu domu tvojega oca?«* A Šaul odgovori ovako: *»Nisam li ja od Benjaminova plemena, najmanjega plemena Izraelova? A moj rod nije li najneznatniji između svih rodova Benjaminova plemena? Zašto mi, dakle, govoriš takve riječi?«*(1 Sam 9, 19-20) Iz ovoga možemo vidjeti da Bog izabire maleno, prezreno, neugledno u očima svijeta, s ciljem da se bolje pokaže snaga i moć njegove milosti. Šaul je tražio magarice, malu dragocjenost njegova oca, a našao je najdragocjenije u Izraelu, kraljevstvo.³² Samuel ga je kasnije pomazao za kneza. Morao je biti prihvaćen i od naroda, pa je naposljetku određen i ždrijebom za kralja. Samuel saziva narod pred Jahvom u Mispu gdje će održati politički i vjerski sastanak. Započinje vjerska obnova i pobjedonosna obnova protiv Filistejaca. Narod traži kralja, Gospodin će im ga postaviti. O tomu će odlučiti ždrijeb, čime se želi naglasiti da kralja ne bira većina glasova nego da posljednju riječ ima Gospodin.³³ »Izrael stane pred Gospodina po svojim plemenima i rodovima. Ždrijeb pade na Benjaminovo pleme. Zatim privedu Benjaminovo pleme po rodovima i ždrijeb padne na Matrijev rod, čovjeka po čovjeka, i ždrijeb padne na Šaula, sina Kiševa.«³⁴

Nemamo jasnih podataka što su bili ti ždrijebovi, štapići, kamenje ili kocke. Znamo da su to bila dva predmeta suprotnoga značenja koje možemo usporediti s dvije kovanice od kojih jedna predstavlja glavu, a druga pismo. Božja volja se ustanovljivala pomoću eliminiranja, a išlo se od općenitoga prema partikularnom (ako ti odabireš Urim, ja ću učiniti tako i tako, a ako odabereš Tumim, ja ću učiniti suprotno). Iako se ovaj proces može činiti praznovjernim, on je bio zapravo ponizni čin pouzdanja u Božje zanimanje za ljudske poslove. Molitelji su se tada uzdali da

³¹ Usp. isto, str. 74.-76.

³² Usp. isto, str. 77.

³³ Usp. isto, str. 79.

³⁴ Isto, str. 79.

će Bog očitovati svoju volju preko svojih službenih predstavnika.³⁵ Šaul je ratovao s Amoncima i porazio ih. Nedugo nakon toga uslijedio je rat s Filistejcima koji su bili vojnički mnogo jači. Ali i oni pretrpe poraz. Tim prigodama Šaul je za pobjede zahvaljivao Bogu. Potukavši najopasnijega protivnika, nastavljao je jačati vojsku i oslobađati porobljene krajeve. Sve one koji su ugrožavali Izraelce, napadali ih i pljačkali, ubijali ljude i zaposjedali njihove kraljeve, Šaul je jednoga za drugim porazio. Iako se prorok Samuel povukao iz javnoga života, pratio je i dalje zbivanja u narodu i želio je imati glavnu riječ. Šaul je nastojao s njim zadržati dobre odnose pa je surađivao s njim, iako je želio biti samostalan.³⁶ Poslije mnogih pobjeda Gospodin po Samuelu naloži Šaulu da pođe i pobije Amalečane, ali tako da im ničega ne poštedi niti da išta sebi prisvoji od njihova blaga. To je trebala biti kazna jer su Amalečani napali Izraelce dok su putovali kroz pustinju. Šaul je pobijedio Amalečane, ali nije poslušao Samuela. Poštedio je njihova kralja, a najbolju stoku prisvojio je kao svoj plijen. Da stvar bude gora, podigao je sebi spomenik, kao da je pobjeda od njega, a ne od Boga.³⁷ Samuel je zbog ovih čina žestoko prosvjedovao i sam je pogubio amalečanskoga kralja. Šaulovu ispriku nije htio uvažiti ni kad ga je on molio za oprostjenje i nastavak suradnje. Otišao je i nije više htio vidjeti Šaula. U srcu je od tada nosio odluku da drugu osobu učini kraljem, i to je smatrao Božjom voljom.³⁸

Šaul pokazuje jasne znakove da želi vladati narodom kao i drugi kraljevi Istoka. Ne želi da mu se u njegovu upravu miješaju drugi, kao primjerice Samuel, pa ni sam Bog. Možemo navesti dva primjera u kojima se to jasno vidi. Vidjeli smo da u ratu protiv Amalečana gazi prava i zakon Gospodnji. A u Gilgalu, prije napada na Filistejce, ne samo da se želi postaviti na mjesto svećenika, nego to želi i biti. Preko proroka Bog je jasno pokazao Šaulu da je odbačen i da je potražio drugoga. *Duh Jahvin bijaše odstupio od Šaula, a jedan zao duh, od Jahve, stao ga je salijetati.* (1 Sam 16,14) U Bibliji milost nije »nešto« već »Netko«, a to je Bog kojega Šaul gubi. Odbio je milost, zloupotrijebio svoje zvanje, promašio svoj poziv. Izgubio je na kraju mir, radost, vjeru i Boga.³⁹ Kod Šaula polako se počinju javljati prvi znaci bolesti. Postajao je šutljiv i zamišljen, duboko je bio potišten. Točan razlog tomu ne možemo sa sigurnošću utvrditi, ali su nam poznate izvanjske okolnosti. S jedne strane Izraelci su bili sa svih strana opkoljeni neprijateljskim narodima, a s druge strane bili su međusobno podijeljeni. Te podjele bilo je teško privremeno i na brzinu nadvladati i imati vojnu silu spremnu za rat. Svega toga Šaul je bio svjestan. Mnogima

³⁵ Usp. BROWN-CASTELOTT-FIRTZMYER-KSELMAN-MCKENZIE-STANLEY-SUELZER-VAWTER, *Biblijska teologija Staroga i Novoga zavjeta*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1980., str. 61.

³⁶ Usp. V. B. JARAK, *Iz Biblijske povijesti. Vječne pouke Knjige nad knjigama*, str. 99.-100.

³⁷ Usp. J. OBERŠKI, A. REBIĆ, *Biblijska povijest Staroga i Novoga zavjeta*, str. 67.

³⁸ Usp. V. B. JARAK, *Iz Biblijske povijesti. Vječne pouke Knjige nad knjigama*, str. 100.

³⁹ Usp. C. TOMIĆ, *Davidovo doba*, str. 360.-361.

je smetala njegova ozbiljnost i strogost. Tada na dvor dolazi mladi David, a s njim više vedrine i raspoloženja, što se Šaulu polako počelo obijati o glavu. Previše su ga hvalili na dvoru i u narodu.⁴⁰ Nakon bitke s Filistejcima žene su pjevale: »Pobi Šaul svoje tisuće, David na desetke tisuća.« Šaul se vrlo ražestio, nije mu bila draga ta pjesma. Zato reče: »Davidu su dale desetke tisuća, a meni samo tisuće! Još mu samo treba kraljevstvo!« (1 Sam 18,7-8) Šaul još više pada u ludilo i bjesnilo. Njegova jedina briga postala je kako ukloniti suparnika s prijestolja. Zaboravio je da je samo kralj, podložan Bogu, jamac istinske slobode naroda. Njegovo srce postaje okorjelo. U Davidu vidi svojega neprijatelja i sve sile usmjeruje da ga uhvati i likvidira, umjesto da se sprema na odlučnu bitku koju mu spremaju Filistejci.⁴¹ Davidu je život bio u opasnosti. Jonatan i Mikala pokušali su ga svojim posredovanjem kod kralja zaštititi, ali nisu uspjeli. David bježi s dvora. U početku je lutao i na kraju našao utočište kod Filistejaca. Šaul nije odustajao od potjere za njim. Postajao je krut i neumoljiv. U jednoj potjeri pobio je sve svećenike u Nobu, Ahimeleka i njegovu obitelj od koje se spasio samo jedan njegov sin. David je tijekom potjere više puta odlučivao o njegovu životu, dva puta je imao priliku ubiti ga prema zakonu osvete, ali nije na to ni pomislio. Šaul je čuo za to i pokajao se. Shvatio je da je pogriješio, tražio je oprost od Davida moleći ga da se vrati, uz obećanje da mu ne će više činiti zlo. Iako je David bio dobra srca, ništa se nije promijenilo, ostao je kod neprijatelja svojega naroda. Razdor je bio predubok i obostrana povrijeđenost suviše bolna.⁴²

3.5. ŠAULOV KRAJ

Ponovno je izbio rat s Filistejcima. Šaul je bio svjestan njihove snage, dobre organizacije i vojne nadmoći. U molitvi se najprije obratio Bogu, molio ga je za savjet i pomoć, ali odgovora nije bilo. Samuel je umro, a David je bio s neprijateljima.⁴³ Bitka je počela. Filistejci nisu Davidu dali da sudjeluje u boju jer su se, svjesni njegove snage, bojali da se ne bi okrenuo protiv njih. Šaul je skupio Izraelce na gori Gilboi, bili su brzo svladani. Pali su Jonatan i Šaulova druga dva sina, vojska je bila raspršena. Poraz je bio potpun. A Šaul, bojeći se da ne padne u ruke Filistejcima, traži od svojega štitonoše da ga probode mačem. Štitonoša to ne htjede učiniti, Šaul uzima mač i baca se na njega. Kad je David čuo da su poginuli i Šaul i Jonatan, razdro je haljine u znak žalosti i proplakao.⁴⁴ Od njegove kraljevske vlasti ostaju mu samo kruna i mač. Šaul pada u zaborav. Ostaje samo spomen na njega, njegova neposlušnost Jahvi kao trajna opomena i poziv na razmatranje. Radost,

⁴⁰ Usp. V. B. JARAK, *Iz Biblijske povijesti. Vječne pouke Knjige nad knjigama*, str. 100.

⁴¹ Usp. C. TOMIĆ, *Davidovo doba*, str. 361.

⁴² Usp. V. B. JARAK, *Iz Biblijske povijesti. Vječne pouke Knjige nad knjigama*, str. 100.-101.

⁴³ Usp. isto, str. 101.

⁴⁴ Usp. J. OBERŠKI, A. REBIĆ, *Biblijska povijest Staroga i Novoga zavjeta*, str. 69.-70.

mir, sreću, slobodu, uspjeh donose samo vjernost i poslušnost Božjoj volji. U Božjoj volji naša je sreća.«⁴⁵

4. David

4.1. DVIJE PREDAJE O DAVIDOVU DOLASKU NA ŠAULOV DVOR

O dolasku Davida na Šaulov dvor postoje dvije predaje. Prema prvoj predaji David je pozvan na Šaulov dvor kao svirač harfe, zabavljač. Zadaća mu je bila da oraspoloži kralja. To mu je dobro išlo za rukom i tako je ubrzo postao kraljev štitonoša. Počeo se isticati, pratio je kralja u borbama protiv Filistejaca (1 Sam 16,14-23; 17,1-11; 17,32-53). Prema drugoj predaji David je bio mladi pastir za kojega Šaul nije ni znao. Otac Jišaj ga je poslao da posjeti braću u vojsci. Tada ga je Golijat izazvao. David je pobjedom izazvao simpatije kralja Šaula. Obje predaje stapaju se u dvoboju i pobjeda je bila početak Davidova uspona.⁴⁶ Razlog postojanja ovih dviju predaj jest taj što je pisac Knjige o Samuelu izabrao razne stare predaje i stavio ih jednu uz drugu. Stoga imamo dvaput proglašenje Šaula za kralja, a glede Davida, on na Šaulov dvor dolazi kao svirač na harfi i pjevač, ali i kao ratnik. Davidovo je kraljevstvo, prema jednoj predaji, izraslo u krvavim borbama za prijestolje, a prema drugoj predaji ta je uspostava tekla posve mirno.⁴⁷ »Današnja biblijska znanost otkriva različite slojeve predaja koje je teško vremenski utvrditi.«⁴⁸ U ovim stranicama treba gledati nakanu svetoga pisca koji ne piše povijest radi povijesti nego piše povijest Božjega djelovanja s ljudima. Ovaj tekst predstavlja ispovijest vjere, svjedočanstvo vjere da je Bog prisutan, da djeluje u povijesti. S druge strane, moramo naglasiti da sve ovo ne lebdi u zraku, temelji se na činjenicama, na istinitim i povijesnim zbivanjima. Te činjenice pisac vjernički promatra. Pisac nam otkriva kako Božja Riječ i Božje srce trajno djeluju u povijesti i to događajima koji nam se puno puta, bez kvalitetne egzegeze i slabe vjere, čine banalnima, ali govore o njegovoj ljubavi i dobroti. Ti prošli događaji postaju sakramentalni znak božanske stvarnosti koja se očituje u povijesti.⁴⁹ »Zato je ova povijest uvijek aktualna i čeka odgovor od strane čovjeka, u vrijeme kada pisac piše ove stranice, kao i danas.«⁵⁰

4.2. KRALJEVSTVO IPAK OSTAJE

Šaul je poražen. Mnogi su se pitali je li to jasan, božanski dokaz da u Izraelu nema mjesta monarhiji? Potvrдно su odgovarali mnogi protivnici dinastije. Za njih je

⁴⁵ C. TOMIĆ, *Davidovo doba*, str. 362.

⁴⁶ Usp. W. HARRINGTON, *Uvod u Stari zavjet*, str. 47.

⁴⁷ Usp. C. TOMIĆ, *Davidovo doba*, str. 22.

⁴⁸ *Isto*, str. 22.

⁴⁹ Usp. *isto*, str. 23.

⁵⁰ *Isto*.

samo Gospodin kralj Izraela. Nagli i neočekivani Davidov uspon dokazuje protivno. David daje čvrstoću i stabilnost kraljevstvu. Biblijski pisac govori o koncu Šaulove dinastije, a ne o koncu iskustva kraljevstva. Kraljevstvo će vječno trajati jer se mijenja samo osoba. Kraljevstvo ostaje!⁵¹

4.3. IZVORI O DAVIDU

Ne znamo puno o Davidovu kraljevanju nad Judom i Izraelom, iako je Druga knjiga o Samuelu potpuno posvećena upravo toj temi. Povijest koju donosi ta knjiga više je usmjerena na sudbinu Jeruzalema koji je postao svetištem Kovčega saveza, i na probleme u vezi s nasljedstvom na Davidovu prijestolju. Ta knjiga uglavnom predstavlja povijest obitelji. Ipak moramo reći da pažljivo čitajući možemo uočiti ključne činjenice njegova vladanja.⁵² O brzom Davidovu usponu do najviše moći imamo nekoliko predaja. Veći dio dolazi od pisca suvremenika Davida ili njegova sina Salomona. To su predaje: »Povijest uspona Davida na prijestolje« (1 Sam 16-2 Sam 5) i »Povijest borbe za nasljedstvo« (2 Sam 13-20; 1 Kr 1-2). Oba se izvještaja odlikuju živošću i jasnoćom iznošenja događaja i likova. Pisac ocrtava događaje dubokim psihološkim gledanjem. Postoji i drugi izvještaj koji nam donosi ljetopisac (2 Ljet 11,1-29,30). Za razliku od pisca Knjige o Samuelu koji nam prikazuje povijesni lik Davidov, ljetopisac donosi idealizirani lik. Kada je ljetopisac govorio o Davidu, ispustio je sve što bi moglo kompromitirati Davida, jer nadilazi svakog zemaljskog kralja. On je za njega sveti kralj koji je ostvario Božji plan spasenja.⁵³ »David je za njega uzor, donositelj kultnoga zakona, duhovni vođa i jamac kulta i svećenstva, preteča Mesije koji će biti sin Davidov i koji će ostvariti očekivano i željkovano mesijansko kraljevstvo.«⁵⁴

»Prvi zajamčeni podatci o Davidu potječu iz kasnijega razdoblja, možda su zabilježeni tek 200 godina nakon njegove smrti. U pojedinima su mimoidene neke nepovoljne vijesti o njemu, a istaknute one dobre. Zbog toga ne možemo biti sigurni kako je u onomu što je zapisano o kralju Davidu sadržana cjelovita i pouzdana povijesna istina. Izvjesno je nešto drugo: cjelokupna povijest kralja Davida o njemu i o njegovu djelovanju sadrži duboku ljudsku istinu. Ona nam pokazuje raspon ljudskih mogućnosti u dobru i u zlu, ali nam još jače naznačuje putokaz kako možemo izbjeći skliskost putova zla i ujedno kako možemo imati snage za istinsku čovječnost.«⁵⁵

⁵¹ Usp. *isto*, str. 362.

⁵² Usp. W. HARRINGTON, *Uvod u Stari zavjet*, str. 48.

⁵³ Usp. C. TOMIĆ, *Davidovo doba*, str. 151.-152.

⁵⁴ *Isto*, str. 152.

⁵⁵ V. B. JARAK, *Iz Biblijske povijesti. Vječne pouke Knjige nad knjigama*, str. 129.

4.4. DRUGI O DAVIDU

David je nezaobilazna pojava u biblijskoj i svjetskoj povijesti. Kad kažemo »svjetskoj« mislimo na umjetnost, na djela velikih umjetnika, kao što je to primjerice bio Michelangelo. Graditelji povijesti i istraživači, uključujući židovski narod u cjelini, uvijek su se vraćali u prošlost i razmišljali o velikim događajima i njihovim sudionicima. Uz Abrahama i Mojsija, David je najčešće spominjano ime. Spomenuli smo Davida kad smo govorili o Šaulu. Potječe iz Betlehema. Najmlađi je Jišajev sin. Pronašao ga je prorok Samuel. Došao je na kraljevski dvor kako bi svojom glazbom stvarao dobro raspoloženje, te pomogao kralju Šaulu podnijeti, prevladati potištenost, tugu i depresiju. Pokazalo se ubrzo da nije samo dobar glazbenik, nego je i dobar ratnik. Postao je prvim članom kraljeve vojne pratnje. Bio je zadužen za nošenje kraljeva štita. Stekao je velik ugled u narodu svojim uspjesima na bojištu, a uspjeh u većini slučajeva za sobom povlači zavist drugih, koja se ubrzo javlja i kod kralja. Pomislio je kako bi ga David mogao ugroziti na kraljevskom položaju.⁵⁶ Prije detaljnijeg opisa Davidova života moramo reći da je David za svoje duge vladavine učinio mnogo dobra za svoj narod, i to na svim područjima: od gospodarskoga, preko društveno-političkoga, do vojničkoga i civilizacijskoga. Za razliku od Šaulove relativno kratke vladavine (od 1030. do 1010. g.) Davidova je vladavina trajala četrdeset godina (od 1010. do 970. g.). Stvorio je od naroda, koji je bio kulturno i civilizacijski zaostao, iznutra razjedinjen, gospodarski i društveno ugnjetavan, naprednu i moćnu državu. Mudro je znao izabrati svoje suradnike, vrlo sposobne ljude, kao što je bio vojskovođa Joab. S njima je surađivao i uglavnom ih pridobivao za svoj stav i za svoje odluke.⁵⁷ »Židovi diljem svijeta ne prestaju veličati njegovu osobu i djelo, unositi je u sve pore osobnoga i društvenog života, te sanjati o obnovi veličine i sjaja njegova kraljevstva. Tisuću godina nakon Davidove smrti Isusovi učenici pitaju učitelja hoće li on to učiniti, a gotovo dvije tisuće godina kasnije majka suvremenoga židovskog pisca i dobitnika Nobelove nagrade za mir, Elia Wiesela, odlazi sa svojim sinčićem židovskom rabinu na razgovor i on je oslovljava 'kćeri Davidova'.«⁵⁸

Prisjetimo se da je David pobjegao s kraljevskoga dvora u strahu da ga Šaul ne ubije. Postao je bjegunac, litalica. Nakon kratkotrajnoga lutanja nastanio se u gradu Siklagu, na jugu Palestine, na području kojim su tada vladali Filistejci, neprijatelji Židova. S njima je David, sa svojim ratnicima kojih je bilo oko šest stotina, sklopio sporazum. Preuzeo je ulogu plaćenika. Nakon poraza izraelske vojske i Šaulove smrti kod Gilboe, Židovi su se počeli zanimati za Davida. Interes je postao veći kad su saznali da nije sudjelovao u filistejskoj pobjedi. Sporazum je za Davida bio samo

⁵⁶ Usp. *isto*, str. 104.

⁵⁷ Usp. *isto*, str. 125.-126.

⁵⁸ *Isto*, str. 110.-111.

usputan potez, ali potreban za ostvarenje konačnoga cilja, a to je stvaranje velike i moćne izraelske države.⁵⁹ Kako ne bismo Davida smatrali izdajicom naroda, jer je prešao na neprijateljsku stranu, moramo se sjetiti da mu je život bio ugrožen. A dok je boravio u Siklagu, imao je zadatak nadzirati kretanje pojedinih skupina raznih naroda i plemena, ubirati namete i preotimati plijen. Činjenica je da je on to uspješno činio, ali je filistejskom kralju podnosio lažna izvješća. Plijenio je nežidovske skupine, a govorio da je sve oteto Židovima. Dobro je poznao filistejsku vojsku, imao je oko šest stotina dobrih ratnika i mogao je preokrenuti ishod bitke. Ali sjetimo se da glavne konce u ljudskim životima i događajima povlači Bog. Tako je vjerojatno trebalo biti.⁶⁰

4.5. DAVID POSTAJE KRALJEM

Od samoga početka David se pokazuje različitim od Šaula. Za svaki važan čin, pita Gospodina preko svećenika ili proroka. Iako je Gospodin Šaulu šutio, Davidu odgovara. Kad je saznao za poraz Izraelaca, kreće u Hebron, gdje se nalazilo političko i društveno središte južnih plemena. Tu je pomazan za kralja Jude. Ali ipak nije plemenski kralj. Za kralja su ga izabrala samo dva plemena: Judino i Benjaminovo.⁶¹ Promjene su se počele događati i među sjevernim plemenima. Šaulov nećak i prvi vojskovođa Abner pokušao je okupiti preživjele vojnike. Nakon pet godina rada uspio je u svojem naumu. U gradu Mahanajimu, u istočnom Jordanu, pomazao je Išbaala, Šaulova sina, za kralja u sjevernom dijelu izraelskoga kraljevstva.⁶² Moramo naglasiti da je ovo bio nezakoniti čin jer samo Bog izabire kralja koji mora biti u trajnom zajedništvu s njim. Ipak ga je Izrael prihvatio. Abner se pokazao vrsnim diplomatom. Želio je uspostaviti Šaulovo kraljevstvo, osvojiti kraljevstvo Jude i poraziti Filistejce. Došlo je do građanskoga rata između Jude i Izraela.⁶³ Abner je s vojskom krenuo na Judeju. Krenuli su prema Gibeonu u kojemu je bilo svetište. Tu ih je presrela Davidova vojska na čelu s Joabom. Prvo su se borili predstavnici jedne i druge vojske, ali ishod borbe bio je neriješen. U borbi su Davidove postrojbe potukle Išbaalovu vojsku, a vojnici su se dali u bijeg. Na Davidovoj strani bilo je 20 mrtvih, među njima i Joabov brat Asahel, kojega je ubio Abner. Na Išbaalovoj strani je bilo 360 mrtvih. Sukobi su se nastavili, iako se ishod već mogao znati.⁶⁴ Abner je s vremenom prepoznao u Davidu istinskoga kralja Izraela i stoga napušta Išbaala. Dolazi pred Davida, ali ne kao neki zapovjednik izdajnik, nego dolazi u ime sjevernih plemena. David postavlja uvjet da mu dovede Mikalu, ženu koju je volio.

⁵⁹ Usp. *isto*, str. 105.

⁶⁰ Usp. *isto*, str. 111.-113.

⁶¹ Usp. C. TOMIĆ, *Davidovo doba*, str. 363.

⁶² Usp. V. B. JARAK, *Iz Biblijske povijesti. Vječne pouke Knjige nad knjigama*, str. 114.

⁶³ Usp. C. TOMIĆ, *Davidovo doba*, str. 363.

⁶⁴ Usp. V. B. JARAK, *Iz Biblijske povijesti. Vječne pouke Knjige nad knjigama*, str. 114.-115.

Ispunjavanjem uvjeta sklopljen je savez između dvaju kraljevstava. Ali iznenada dolazi do preokreta. Dok je Abner bio na putu, ubija ga Joab. Razlog ubojstva bila je krvna osveta brata, ali ipak to nije jedini razlog. Bojao se da ga Abner ne potisne s njegova položaja. Možemo sad uočiti da je uzrok mnogih grijeha i prolijevanja krvi bila zavist. David je oplakao Abnera i time pokazao da nema udjela u tom zločinu. Savez s Izraelom ipak propada. Uskoro su dvojica braće, Benjaminovca, nadajući se nagradi od Davida, ubili Išbaala. Za Davida Išbaal nije bio zakoniti kralj, ali je bio sin Šaulov. Ubojice je dao uhititi i pogubiti, nad Išbaalom pjeva tužaljku i svečano ga pokapa.⁶⁵ »Nema više zaprjeke. Izraelska plemena, sve starješine, dolaze u Hebron. Sankcionira se ujedinjena monarhija koja se temelji na savezu između Davida i sjevernih plemena. Čin ugovora svečano je religiozno opečaćen: pomazanjem Davida za kralja Izraela. David postaje kraljem, ali ne zato što se spretno domogao baštine Šaulove. Bog ga je predodredio i dao mu prikladno vrijeme.«⁶⁶

4.6. KONAČNA POBJEDA FILISTEJACA I OSVAJANJE JERUZALEMA

Filistejci su mogli prihvatiti Davida za kralja Jude, ali ne kao kralja Izraela jer je to za njih bio znak otvorenoga otpada i proglašenja neovisnosti. Nastojali su ga ukloniti, ali ih on pobjeđuje u dvije bitke. Ostali su nakon svih pobjeda svedeni na usko priobalno područje, morali su priznavati Davidovu vlast i plaćati danak.⁶⁷ »Davidovo je carstvo obuhvaćalo svu Palestinu, a u Transjordaciji Edom, Moab i Amon. Na sjeverozapadu protezalo se do Kadeša na Orontu, što znači da je obuhvaćalo Damask i Aram-Sobu i završavalo na granici prijateljskoga hamatskog kraljevstva.«⁶⁸

Uspostavom jedinstvene vlasti nisu prestale međusobne napetosti i nesuglasice između sjevernih i južnih plemena. Trebao je preseliti državnu upravu, svoju prijestolnicu iz Hebrona, ali kamo? Objje strane moraju biti zadovoljne. Sjetio se Jeruzalema, grada koji se nalazi točno na crti što razdvaja jedan dio od drugoga. Problem je bio taj što su u tom gradu živjeli Jebusejci i što nikad nije bio u rukama Židova. Na prepad osvaja grad, bez žrtava, i Jeruzalem postaje Davidov grad, prijestolnica ujedinjenoga kraljevstva. Odmah ga je počeo utvrđivati, graditi u njemu kraljevsku palaču i uljepšavati ga. Grad je postupno izrastao u pravo središte sveukupnoga društveno-političkog i uljudbenog života.⁶⁹ Nakon utvrđivanja uprave slijedilo je uređivanje bogoslužja. Rasporedio je svećenike u dvadeset i četiri skupine i odredio levitima različite službe oko svetoga šatora. Obnovio je sveti šator na gori

⁶⁵ Usp. C. TOMIĆ, *Davidovo doba*, str. 363.-364.

⁶⁶ *Isto*, str. 364.

⁶⁷ Usp. *isto*, str. 364.-365.

⁶⁸ W. HARRINGTON, *Uvod u Stari zavjet*, str. 49.-50.

⁶⁹ Usp. V. B. JARAK, *Iz Biblijske povijesti. Vječne pouke Knjige nad knjigama*, str. 116.-117.

Sionu gdje je svečano prenio zavjetni kovčeg Saveza iz Kirjat Jearima.⁷⁰ David se nalazio na vrhuncu svoje slave, ali se boji za opstojnost svojega kraljevstva. Napetost između Jude i Izraela nije prestala, a javile su se i razmirice između Izraela i kanaanskoga stanovništva koje živi unutar izraelskoga kraljevstva. David dolazi na ideju da sagradi hram Jahvi jer smatra da će on najbolje sačuvati jedinstvo. Ideju da mjesto svetog šatora sagradi Božji hram iznosi proroku Natanu. Ali Bog govori Davidu po proroku da ne će on sagraditi hram, nego će to biti njegov sin Salomon.⁷¹

4.7. DAVIDOV GRIJEH

Iako je David bio vrlo pobožan, podlegao je kušnji i sagriješio. Do grijeha je došlo kad je Joab bio u ratu s Amoncima, a David ostao u Jeruzalemu. U vojni s Joabom bio je i Urija koji je imao ženu Bat-Šebu. Jednom prilikom kralj ju je ugledao i istoga se trenutka zaljubio. Bat-Šeba je zatrudnjela i David se našao u neprilici. Kad su se vratili vojnici iz rata, kralj poziva Uriju k sebi i nagovara ga da ode kući i prenoći, ali mu to ne polazi za rukom. Urija se držao propisa koji kaže da nitko ne ide spavati sa svojom ženom dok je vojska na bojištu i dok vojnici spavaju pod šatorima. Bio je častan čovjek. Tada se kralj našao u još većoj nevolji jer, kad dijete dođe na svijet, svi će znati da se radi o preljubu, a on se kažnjava smrću.⁷² Kralj je pred sobom imao samo jedno rješenje: riješiti se Urije i nitko ne će znati da dijete nije njegovo. David zato poručuje Joabu da Uriju postavi na takvo mjesto gdje će sigurno poginuti. I Joab ga stavlja u prvi red. Urija pada u boju, a kralj uzima Bat-Šebu za ženu. To djelo bilo je mrsko pred Bogom. Kaznio ga je tako što mu je sin, koji se rodio od Bat-Šebe, umro. David je shvatio što je učinio, i pokajao se.⁷³

4.8. DAVIDOV KRAJ

Državno jedinstvo temeljilo se na kraljevoj osobi, iako se David nikada nije mogao do kraja osloboditi pritiska južnih plemena, osobito velikih obitelji s Hebrona. Unutar kraljevske obitelji bilo je napetosti koja se povećala diplomatskim ženidbama. Davidov grijeh, preljub i ubojstvo, bio je početak zala. Amon je osramotio svoju polusestru Tamaru, a ovo je osvetio njezin pravi brat Abšalom. Nekoliko godina kasnije Abšalom je podigao pobunu koja je zamalo svrgnula Davida. Kralj je pobjegao u Transjordaniju, ali srećom, tamo je Davidova vojska potukla pobunjeničku vojsku.⁷⁴ Abšalom je nakon poraza htio pobjeći na mazgi, ali se svojom bujnom kosom zapleo o granu nekog hrasta i ostao visjeti. Za to je čuo Joab, stigao

⁷⁰ Usp. J. OBERŠKI, A. REBIĆ, *Biblijska povijest Staroga i Novoga zavjeta*, str. 70.

⁷¹ Usp. C. TOMIĆ, *Davidovo doba*, str. 365.

⁷² Usp. V. B. JARAK, *Iz Biblijske povijesti. Vječne pouke Knjige nad knjigama*, str. 126.

⁷³ Usp. J. OBERŠKI, A. REBIĆ, *Biblijska povijest Staroga i Novoga zavjeta*, str. 71.-72.

⁷⁴ Usp. W. HARRINGTON, *Uvod u Stari zavjet*, str. 50.

do Abšaloma i sa tri strjelice mu probo srce. Kad je David čuo za nesretnog Abšaloma, naricao je za njim. Želio ga je poštediti takve sudbine.⁷⁵ Nakon Abšalomove smrti mogući nasljednik postaje Adonija. Za njega su bili predstavnici hebronske predaje: Joab, Ebjatar i Judini knezovi. Na protivničkoj strani nalazili su se Natan, svećenik Sadok i Salomon. Unatoč borbama ovih dviju strana, odlučujuću riječ imao je David koji na Bat-Šebin zahtjev određuje Salomona za nasljednika. Adonija i njegovi sljedbenici pokorili su se.⁷⁶ David je ostario, osjeća da mu se približava smrt. Pozvao je Salomona da se s njim oprosti. Predao mu je nacrt za gradnju hrama i sve stvari koje je pripremio za gradnju. Reče mu tad David: *Ti budi hrabar i pokaži se čovjekom! Slušaj naredbe Jahve, Boga svojega, idi njegovim stazama, drži se njegovih zakona, zapovijedi, naredaba i njegovih pouka, kako je napisano u Zakonu Mojsijevu, da bi uspio u svemu što poduzmeš i svagdje kamo se okreneš; da bi Jahve ispunio svoje obećanje koje mi je dao: »Ako sinovi tvoji budu pazili na svojem putu, vjerno hodeći preda mnom, svim srcem svojim i svom dušom svojom, uvijek će jedan od njih sjediti na prijestolju Izraelovu (1 Kr 2,2-3).* Prije smrti zahvalio je Bogu za sva dobročinstva i preminuo navršivši četrdeset godina vladanja nad Izraelom. Sedam je godina vladao u Hebronu, a trideset i tri u Jeruzalemu. Ukopan je na Sionu. Moramo priznati da David kao čovjek nije bio bez pogrešaka, ali je imao postojanu volju da služi Bogu. Bio je svjestan svojega zadatka da svoje kraljevstvo uredi tako da ono uistinu bude Božje kraljevstvo. Znao je da bez njegove pomoći ne može.⁷⁷

5. Salomon

5.1. IZVORI

Kao dostupne izvore koji govore o Salomonovu životu i djelu možemo navesti Prvu knjigu o kraljevima (1,1-11,41) i Drugu knjigu Ljetopisa (1-9). Knjiga o kraljevima je nastala za vrijeme babilonskoga sužanjstva i pisac stoga promatra događaje kroz ruševine Jeruzalema i hrama. U Božjemu svjetlu otkriva duboke i jedine razloge ove katastrofe, ali i nadu za budućnost, uz uvjet da priznaju svoje grijehe i da se obrate. Povijest Salomonovo kraljevstvo promatra u punomu sjaju, kao pralik mesijanskoga kraljevstva mira, ali nije zaobišao ni napukline koje je prouzročio sam kralj Salomon.⁷⁸ Babilonci su do zemlje savnili jeruzalemski hram, koji je bio glavno vjersko i civilizacijsko središte židovskoga naroda, i poubijali su velik broj najsposobnijih muškaraca, a jedan dio – one probrane sposobne – odveli su u sužanjstvo. To je bilo katastrofalno i bolno iskustvo za izraelski narod. Ti nemili događaji

⁷⁵ Usp. J. OBERŠKI, A. REBIĆ, *Biblijska povijest Staroga i Novoga zavjeta*, str. 72.

⁷⁶ Usp. W. HARRINGTON, *Uvod u Stari zavjet*, str. 50.-51.

⁷⁷ Usp. J. OBERŠKI, A. REBIĆ, *Biblijska povijest Staroga i Novoga zavjeta*, str. 72.-73.

⁷⁸ Usp. C. TOMIĆ, *Davidovo doba*, str. 256.

djelovali su i na pisce biblijskih tekstova o kralju Salomonu. To im je bio poticaj da u prvi plan stave Salomonovo nastojanje oko izgradnje hrama, njegovu miroljubivu međunarodnu politiku, njegovo odustajanje od ratova i od osvajanja i njegovo širokogrudno prihvaćanje vjere i vjerskih običaja drugih naroda - neovisno o tome je li to bilo osuđivano ili odobravano.⁷⁹ Ljetopisac piše u trećemu stoljeću prije Krista, gotovo četiri stoljeća kasnije. Hram je tada bio podignut, a Židovi raspršeni na sve četiri strane svijeta. Mala zajednica vjernika živi u Jeruzalemu, ali nemaju svoje države. Narodu u takvom stanju pisac otkriva veliko bogatstvo prošlosti i ulijeva nadu u budućnost. Salomona opisuje kao mudraca koji u svojem životu traži jedino to da se Bogu sviđi i to pokazuje svojim najvećim djelom, gradnjom hrama.⁸⁰ »I jedan i drugi izvještaj jesu teologija povijesti. Sve se promatra u sjaju gradnje hrama. Sjaj hrama prelazi na Salomona i na njegovo kraljevstvo. Svete pisce više zanima gradnja hrama negoli sam kralj.⁸¹ Malo je likova u povijesti spasenja koje je teže opisati od Salomona jer izvještaji o njemu nisu potpuni, a nisu ni kronološki prikazani. Znamo da posjeduje veliku razboritost, ali u mnogim svojim pothvatima pokazao je i kratkovidnost i omeđenost, što je dovelo do napetosti i podvojenosti koje će dovesti do raspadanja. Na samom početku govora o njegovu životu i djelu moramo reći da mu ne pripada prijestolje jer nije prvorođenac.⁸²

5.2. DOLAZAK NA VLAST

O Salomonovu dolasku na svijet i na prijestolje govorili smo govoreći o Davidu. Došao je na svijet kao dijete dvostrukoga zlodjela: preljuba svoje majke i oca i ubojstva Urije. Rastao je u sredini koja je sve to znala, bio je opterećen svojim podrijetlom. Tražio je način kako se u toj sredini potvrditi, pokušavao se svim silama nametnuti. Ali za to nisu postojali uvjeti. Davidova obitelj imala je puno muških potomaka i on nije imao nikakve šanse za prijestolje. Prije dolaska na vlast nije bio poznat, a ni previše cijenjen. Došao je na vlast spletkama. Njegova je majka, uz pomoć proroka Natana, nagovorila Davida da ga pomaže za kralja koji je planirao pomazati sina Adoniju. Ali je spletko pobijedila i Adonija je nakon bijega izgubio i život. Salomon ga je dao pogubiti zbog unutarnje nesigurnosti i iz straha od moguće pobune kojoj nije bilo ni traga.⁸³

Tako je poslije Davidove smrti na prijestolje izraelskoga kraljevstva sjeo Salomon. Vladao je od oko 970. do 931. g. pr. Kr. U početku svojega vladanja držao se Davidovih opomena pa je ljubio Gospodina i vršio Božje zapovijedi. Gospodin mu se javio u snu i rekao da zatraži bilo što od njega i on će mu dati. Salomon je tražio samo

⁷⁹ Usp. V. B. JARAK, *Iz Biblijske povijesti. Vječne pouke Knjige nad knjigama*, str. 131.

⁸⁰ Usp. C. TOMIĆ, *Davidovo doba*, str. 256.-257.

⁸¹ *Isto*, str. 257.

⁸² Usp. *isto*, str. 367.-368.

⁸³ Usp. V. B. JARAK, *Iz Biblijske povijesti. Vječne pouke Knjige nad knjigama*, str. 131.-133.

pronicao srce da može razlikovati dobro od zla, ali Gospodin mu je kao nagradu dao mudro i razumno srce, bogatstvo, slavu i dug život.⁸⁴ Mudrac na Istoku nije samo čovjek koji zna mnoge stvari i te stvari zna drugima predati, nego onaj koji u životu uspijeva na najbolji način ostvariti svoje planove. Uspio je očuvati veliku baštinu svojega oca i podići do sjaja i ugleda kakva Izrael nikad prije nije iskusio. Moramo priznati da bez Davida ne bi bilo ni Salomona, ali da se sve to sačuva i stvori blagostanje, potrebna je mudrost. Biblija nam govori zato o mudrosti kao daru Božjemu.⁸⁵ Osim nekih sitnih gubitaka, kao što su Edom i Damask, Davidovo je carstvo ostalo cjelovito. Edomski knez Hadad, koji je pobjegao u Egipat, vratio se u Edom i uspostavio nezavisnu kneževinu, ali Salomon je i dalje imao vlast nad rudnicima i karavanskim putem. Među Aramejcima neki Rezon zaposjeo je Damask i osnovao dinastiju koja je trebala postati veliki neprijatelj Izraela.⁸⁶ »Da bi olakšao unutarnju upravu, Salomon je podijelio kraljevstvo na dvanaest prefektura (k tomu područje, Jude koje je imalo posebnu upravu). Upravni kotarevi nisu odgovarali području dvanaest plemena, nego mjesecima u godini, jer je svaki kotar morao jedan mjesec davati što je nužno za uzdržavanje kraljevskoga dvora.«⁸⁷

Njegova financijska politika ima i mračnu stranu. Nametnuo je podanicima teški jaram, tešku službu nameta i kulučenja. Iz toga razloga stvara podjelu na dvanaest pokrajina. Za cilj je imao slabljenje plemenskih saveza, povezivanje kanaanskoga stanovništva uz krunu i učvršćenje vlasti. Namjesnici u pokrajini bili su sve njegovi ljudi. Promijenio je i socijalnu strukturu. Izrael je do tada bio ratar i pastir, a sad se javljaju trgovina i industrija. Narod napušta sela i odlazi u gradove. Stvara se klasno društvo građana i seljaka, bogataša i siromaha. Dolazi do podvojenosti, javljaju se protivnici kraljevstva. Demokratizacija je iznutra prodrmana, počinje raslojavanje i osipanje izraelskoga društva. Salomon je postigao mir i blagostanje u svojem kraljevstvu, ali s prevelikim bogatstvom javile su se i velike razlike među narodom. Javila se pauperizacija.⁸⁸ »Dok kralj živi u raskoši i luksuzu, sa sebi vjernim ljudima, dotle većina stanovništva gotovo gladuje i stradava. Stvara se unutarnji revolt. Pobuna Jeroboama bila je već jedan poziv na uzbunu i navješćaj oluje koja se sprema.«⁸⁹

5.3. GRADNJA I SAVEZI

Salomon se dosta razlikovao od svojega oca. Nije bio ratnik kao David. Nije imao ni potrebe jer njegovo kraljevstvo nije bilo izvana ozbiljno ugroženo. Bio je miroljubiv

⁸⁴ Usp. J. OBERŠKI, A. REBIĆ, *Biblijska povijest Staroga i Novoga zavjeta*, str. 73.

⁸⁵ Usp. C. TOMIĆ, *Davidovo doba*, str. 368.

⁸⁶ Usp. W. HARRINGTON, *Uvod u Stari zavjet*, str. 51.

⁸⁷ W. HARRINGTON, *Uvod u Stari zavjet*, str. 51.

⁸⁸ Usp. C. TOMIĆ, *Davidovo doba*, str. 369.-370.

⁸⁹ *Isto*, str. 370.

kralj (to značenje i ima njegovo ime, prema pučkoj etimologiji). Imao je zadatak da održi ujedinjeno kraljevstvo. U tomu je uspijevaio svojom politikom saveza. Saveze je većinom sklapao ženidbenim vezama. Osnovao je harem koji je ispunio brojnim kneginjama tuđinskih naroda. Savezi su otvarali vrata trgovini, industriji i građevinskim pothvatima.⁹⁰ Vojska mu je služila za potkrjepljivanje njegove diplomacije. Smetalo mu je što Egipat štiti Hadada pa je želio sklopiti savez s Egiptom. Uspio je u naumu, oženivši faraonovu kćerku. Smatra se da je to bila kćerka faraona Psusenesa II. Trgovina je donosila bogatstvo koje je postalo poslovično u Izraelu, a Salomona je učinilo poznatim među susjednim vladarima.⁹¹ Kralj se odlučio na gradnju hrama. Kraljeva riznica bila je puna pa mu je to sad i bilo moguće. Počeo ga je graditi četvrte godine svojega vladanja na gori Moriji u Jeruzalemu. Sagrađen je po uzoru na sveti šator, samo mnogo veći i sjajniji. Gradnja je trajala sedam godina. Kad je hram bio dovršen, Salomon je pozvao narodne knezove kako bi sudjelovali u svečanom prijenosu kovčega Saveza sa Siona na goru Moriju u Božji hram. Nakon toga dao je prinijeti mnogobrojne žrtve paljenice u čast Jahvi.⁹² Osim Hrama i kraljevske palače u Jeruzalemu, od kojih nam danas nije ništa sačuvano, građevinske radove vršio je i u Megidu, Aradu, Timni, Esjon-Geberu. U tim su mjestima gradnje sačuvane. Dolazi do jedinstvenoga procvatakulture u tolikomu opsegu da moramo reći kako je to bilo zlatno doba izraelske kulture. Izrael se otvara tadašnjoj svjetskoj kulturi i stvara svoju izvornu kulturu. Nastaju velika mudrosna, pjesnička i povijesna djela. Imamo pomake i na religioznom području kad se govori o gradnji Hrama. Jeruzalemsko svetište postaje jedino mjesto Božje prisutnosti. Prisjetimo se da je David prenio Kovčeg u Jeruzalem. A to je svijetla i duhovna moć izraelskih plemena. Htio je dati teološki temelj jedinstva plemena. Salomon gradi Hram i unosi u nj Kovčeg. Hram tako postaje službeno nacionalno svetište.⁹³

5.4. SALOMONOV GRIJEH I KRAJ

»Salomon je ispočetka vladao uzorno, mudro i bogobojazno, ali nije tako ustrajao do kraja. Iz neuredne ljubavi i popustljivosti prema tuđinskim ženama počeo je graditi žrtvenike krivim bogovima i tako je dao grješan primjer narodu.«⁹⁴ Na svojemu je dvoru imao puno žena iz raznih krajeva i naroda i svima je ostavljao slobodu da slijede svoje vjerske običaje. Čak je i on prisustvovao prinošenju nekih žrtava... Uveo je tolerantnu vjersku politiku tako da su se u Jeruzalemu i u drugim gradovima štovali i idoli susjednih naroda. Zbog takvih postupaka narod mu je počeo prigovarati i osuđivati ga. Narod je govorio da njegovo srce više nije pripadalo

⁹⁰ Usp. *isto*, str. 368.

⁹¹ Usp. W. HARRINGTON, *Uvod u Stari zavjet*, str. 52.

⁹² Usp. J. OBERŠKI, A. REBIĆ, *Biblijska povijest Staroga i Novoga zavjeta*, str. 73.-74.

⁹³ Usp. C. TOMIĆ, *Davidovo doba*, str. 369.-370.

⁹⁴ J. OBERŠKI, A. REBIĆ, *Biblijska povijest Staroga i Novoga zavjeta*, str. 74.

potpuno Gospodinu, kao što je pripadalo srce njegova oca Davida. Gospodin mu je zabranio štovati druge bogove, a on je išao za Aštartom, boginjom Sidonaca, i Milkomom, sramotom Amonaca.⁹⁵ Zbog njegova grijeha ukorio ga je rekavši mu: »Kada je tako s tobom, te ne držiš moga Saveza i naredaba koje sam ti dao, ja ću sigurno oduzeti od tebe kraljevstvo i dat ću ga jednom od tvojih slugu. Ali ne ću to učiniti za tvojega života, zbog oca tvojega Davida; uzet ću ga iz ruke tvojega sina. Ipak ne ću od njega uzeti svega kraljevstva; ostavit ću jedno pleme tvojemu sinu, zbog sluga mojega Davida, zbog Jeruzalema koji izabrah.« (1 Kr 11,11-13) Vladao je nad Izraelom četrdeset godina i umro oko 931. g. pr. Kr.

6. Šizma

6.1. UZROK PODJELE

Kralj Salomon, koji je slavljen cijeli život zbog svoje mudrosti, ostavio je u naslijeđe goroku istinu: *Ako Gospod kuću ne gradi, uzalud se muče graditelji.* (Ps 127,1) Ako se prisjetimo stanja izraelskoga naroda u vrijeme Davidova dolaska na vlast, i usporedimo ga sa stanjem Salomonova dolaska, vidjet ćemo da je, za razliku od Davida, Salomon sjeo na prijestolje kada su granice židovske države bile već proširene i utvrđene. Protivnici, koji su nekad bili nepobjedivi, sad su pobijeđeni i pokoreni, a poneki susjedi prisiljeni su plaćati porez. Iako je narod Salomona slavio zbog njegove mudrosti, gospodarsko-trgovačkoga umijeća i građevinske poduzetnosti, čuli su se i nepovoljni glasovi. Olako je prepuštao područja drugim narodima, nametao visoki porez i tešku tlaku, provodio poganske vjerske običaje. Dovodio je u pitanje nerazdvojnost vjere i morala u narodu.⁹⁶ Oduvijek je postojala napetost između južnih i sjevernih plemena, koja je polako prerasla u sukobe, i to između građanskoga staleža i aristokracije, između grada i sela. Nakon Salomonove smrti napukline postaju otvorene, ruši se tip tirana vladara i dolazi dobro vrijeme za plemena koja žele sama odlučivati o sebi. David je dao kraljevstvu moć i snagu, a Salomon sjaj i ugled, ali nisu uspjeli riješiti temeljne teškoće.⁹⁷ »Nisu uspjeli premostiti pukotinu između zahtjeva nezavisnosti plemena i središnje sile, između sjevernih i južnih plemena, između starih religioznih predaja i neopravdane zahtjevnosti dinastije. David je uspio stvoriti neku ravnotežu. Salomon je produbio jaz na neočekivan način.«⁹⁸ Salomon nije ničim pridonio učvršćenju jedinstva. Dopustio je poseban položaj Jude u administrativnom pogledu, uveo je protekcionaštvo i time pridonio da napetost između sjevernih i južnih plemena još više poraste. On je posijao sjeme

⁹⁵ Usp. V. B. JARAK, *Iz Biblijske povijesti. Vječne pouke Knjige nad knjigama*, str. 135.

⁹⁶ Usp. isto, str. 137.

⁹⁷ Usp. C. TOMIĆ, *Davidovo doba*, str. 371.

⁹⁸ Isto.

razdora. Nije čudno što je još za Salomonova života došlo do pobune, a vođa je bio iz kuće Efrajimove.⁹⁹

6.2. JEROBOAMOVA POBUNA

Do pobune radnika došlo je još za vrijeme Salomonova kraljevanja. Izvještaj o tom događaju vrlo je škrto predan. Nije nam poznato je li Salomon morao vojnički intervenirati i na taj način ugušiti pobunu. Jedno sigurno znamo: ovaj događaj potvrđuje napuklinu između dvaju plemena koja će dovesti do podjele kraljevstva. U očima naroda kralj se pokazuje kao despot bez milosrđa, stvara nemoguće planove. Otvorio je nekoliko gradilišta, a nema radnika. Nije vodio ratove i stoga nema ratnih zarobljenika. Preostaje mu jedino da uzme Izraelce za radnike.¹⁰⁰ »Da je to vrijeme bilo kratko, dok su građeni Hram i dvor, narod bi podnio napor. Ali, rabota je trajala sve do kraja Salomonova kraljevanja. Svaka tri mjeseca nove kolone, pod bičevima goniča, kretale su u libanonske šume kao šumski radnici; drugi su prenosili teške balvane do mora i od mora do Jeruzalema, kao tegleća marva.«¹⁰¹ »Sinovi Izraelovi iskusili su muku i patnju prisilnih radova u Egiptu. Ali sada to isto čini Gospodnji pomazanik. Izraelac voli rad i ljubi ga, ali mrzi tlaku i prisilne radove iz sve duše. Sve se u njemu buni.«¹⁰² Radnici su živjeli u teškim i nepodnošljivim uvjetima, počeli su se teško razbolijevati i umirati. Počeli su govoriti o pobuni, ali nisu imali čovjeka za to. U međuvremenu se kao dobar radnik pokazao Jeroboam, sin Nebata i Serve. Bio je u službi Salomona koji ga postavlja za nadglednika. Čuo je vapaje naroda i poveo pobunu. Biblijski nam tekstovi kažu da je bio valjan čovjek. Imao je podršku proroka Ahije koji mu je prerekao sjajnu budućnost. Proroci koji su ustali protiv izdaje Saveza i Zakona smatrali su da je on prava osoba koja će srušiti Salomonova zastranjenja i ponovno uspostaviti čistu vjeru u Jahvu. Tekst Prve knjige o kraljevima kaže nam kako je podigao ruku protiv kralja. Ne znamo je li sam htio ubiti kralja, je li već prije bio u nekoj pobuni, ali znamo da ga je Salomon htio ubiti, no on je pobjegao u Egipat k faraonu Šišaku i ostao tamo do Salomonove smrti. Oko 945. g. pr. Kr. Libijac Šišak ili Šešonk podigao je revoluciju i oborio dinastiju faraona, Salomonova prijatelja. Uspostavio je novu, XXII. dinastiju. Jeroboamovi su pristaše nakon njegovog bijega brzo raspršeni, ali vatra nije ugašena. Djeluju još uvijek tajno sa svojim vođom u Egiptu koji čeka povoljan trenutak za povratak, kako bi narodu skinuo teški jaram i ispunio njegove želje. Ali, hoće li se ispuniti nade naroda i očekivanja proroka?¹⁰³ Sjetili su se prorokovih riječi: »*I kad*

⁹⁹ Usp. W. HARRINGTON, *Uvod u Stari zavjet*, str. 53.

¹⁰⁰ Usp. C. TOMIĆ, *Davidovo doba*, str. 327.-328.

¹⁰¹ *Isto*, str. 328.

¹⁰² C. TOMIĆ, *Ilijino vrijeme*, Provincijalat hrvatskih franjevaca konventualaca, Zagreb, 1985., str. 14.

¹⁰³ Usp. C. TOMIĆ, *Davidovo doba*, str. 328.-329.

jednoga dana budete vapili za pomoć zbog kralja kojega ste sami izabrali, Jahve vas ne će uslišati u onaj dan.«(1 Sam 8,18)

6.3. UKRATKO O UZROCIMA

Tri su glavna uzroka podjela kraljevstva: a) plemenska (ne)sloboda i (ne)održavanje čvrstoće ujedinjenoga kraljevstva; b) socijalna (ne)pravda; c) moralno rasulo i ugroženi Jahvizam.

- a) Izraelska plemena koja su živjela u Kanaanu, od 1200. g. pr. Kr. do Davida živjela su slobodno, svatko na svojem plemenskom području. Sjevernih plemena bilo je deset, i stvorili su jednu zajednicu plemena koja se godišnje okupljala oko svetišta u Šekemu, a kasnije u Šilu, i tamo su rješavali probleme. U kritičnim su trenutcima djelovala pod vodstvom karizmatičkoga vođe. Bili su ponosni na svoja plemenska prava i priznavali su samo onoga kralja kojega izabere Gospodin. Judino pleme bilo je odvojeno. U njega je bilo uključeno Šimunovo i nije mu bilo omogućeno sudjelovanje u društvenom, vjerskom i političkom životu sjevernih plemena. Za vrijeme kralja Davida stvoreno je ujedinjeno kraljevstvo, Juda i Izrael ujedinili su se. Znao je da spas Izraela ovisi o jedinstvu i zajedništvu svih plemena. Politiku slobode, koju je vodio David, trebali su nastaviti i njegovi nasljednici i stvorio bi se preduvjet za jednu čvrstu i nezavisnu državu. Je li to ostvareno? Nakon Davida dolazi Salomon koji nije bio osjetljiv za potrebe naroda, posebno sjevernih plemena. Vladao je despotski. Nije htio izbrisati plemenske razlike. Sjeverna plemena osjetila su se ugroženima u svojim plemenskim pravima i samostalnosti novom podjelom na dvanaest pokrajina. Osjećali su se lišenima svojega prava da biraju kralja kojega Gospodin određuje preko proroka. Davidova kuća vlada nad Izraelom, a pravo je stekla preko Natanova proroštva. Sjeverna plemena to ne prihvaćaju.¹⁰⁴
- b) U Izraelu je stvoren novi društveni red, Izraelci su stočari i seljaci, a u gradovima živi kanaansko stanovništvo. Stvara se buržoazija i veleposjedi. Kapital se gomila u rukama spretnih, ali nepravednih ljudi. Dolazi do pauperizma i teškoga jaza između bogatih i siromašnih. Narod je bio opterećen porezima, raznim davanjima za kralja i njegov dvor, a najviše su ga boljele prisilne radne akcije.¹⁰⁵
- c) Razvratni moral širi se sve više iz gradova gdje je živjelo kanaansko stanovništvo, i postaje privlačan narodu. Radi se o kultu plodnosti s hramskom prostitucijom, koja uključuje i obrednu žrtvu djevičanstva. Salomon je imao harem koji je brojao oko 700 inoča i 300 žena. Ovaj je broj preuveličan, ali je bio ogledalo uspješnosti političkih i trgovačkih veza. Obično narod nije vidio tu svjetsku po-

¹⁰⁴ Usp. C. TOMIĆ, *Iljino vrijeme*, str. 11.-13.

¹⁰⁵ Usp. *isto*, str. 13.-14.

litiku mudroga Salomona nego moralnu razvratnost i ugroženu vjeru. Savezi s poganskim narodima i političke ženidbe s poganskim kćerima prekršaj su Zakona i Saveza. Salomon im je zauzvrat podizao svetišta i uzvišice. Jeruzalem je postao trgovačko središte gdje su se sastajali trgovci sa svih strana. I oni su imali tu svoja svetišta u kojima su se zaklinjali kod sklapanja ugovora. Jeruzalem je postao idolatrijsko središte gdje su svi prijateljski i podložni narodi imali svoja svetišta. Narod je uočio ovu sinkretističku politiku i smetala im je. Nije im se sviđela ni gradnja Hrama jer su njima draga svetišta, poput Betela i Dana, bila uklonjena. Nisu voljeli kralja koji u Hram dolazi samo u svečanim prilikama, kako bi zauzeo počasno mjesto.¹⁰⁶

7. Šizma ili ne?

Događaje koji su uslijedili nakon Salomonove smrti, oko 931. g. pr. Kr., nazivamo raskolom, ili Jeroboamovom šizmom. Veliki imperij, kojim je Salomon vladao, raspao se na dva dijela.¹⁰⁷ Neki egzegete misle drugačije: »Nije sasvim ispravno nazivati rascjepom ili šizmom razdvajanje dvojne monarhije. Takvo razdvajanje povratak je na stanje kakvo je postojalo od osvajanja, a jedinstvo koje su uspostavili David i Salomon zapravo je izuzetno stanje u povijesti izabranoga naroda. Uslijedio je, međutim, religijski raskol u strogom smislu riječi i to je bila teža strana problema.«¹⁰⁸ Vidjet ćemo kasnije o kakvom se religijskom raskolu radi. Naveli smo uzroke podjele, ali čini se da je ova podjela bila prirodna kulminacija ideološke podjele, koja je oduvijek postojala. Pogledajmo odnos dvaju plemena, sjevernih koja su predvođena Efrajimom, i južnih koja su predvođena Judom, za vrijeme Davida i Salomona. Bila su uistinu ujedinjena jedino u razdoblju zajedničkoga saveza s Davidom jer su ga obje skupine smatrale vođom koji je slijedio primjer sudaca, a položaj mu je bio siguran zato što ga je Bog izabrao. Salomon je postao kraljem samo zato što mu je David bio otac. Činjenica je da je prekršio mnoge vrijednosti vezane uz sinajski savez i nije bio sjevernjak, i to je produbilo suparništvo između dviju skupina plemena.¹⁰⁹

8. Roboam

Prema etimološkom značenju ime mu znači: »neka se raširi narod« ili »moj je narod velik«. Bio je sin i nasljednik kralja Salomona. Nakon očeve smrti našao se pred teškim zadatkom. O njemu je ovisio opstanak kraljevstva. Za narod bi bolje bilo da krene stopama djeda Davida koji je čuvao stare predaje i vodio tradicio-

¹⁰⁶ Usp. isto, str. 14.-16.

¹⁰⁷ Usp. J. DRANE, *Uvod u Stari zavjet*, Teološki fakultet »Matija Vlačić Ilirik«, Zagreb, 2009., str. 111.

¹⁰⁸ W. HARRINGTON, *Uvod u Stari zavjet*, str. 54.

¹⁰⁹ Usp. J. DRANE, *Uvod u Stari zavjet*, str. 111.

nalnu politiku. A Salomon? Vidjeli smo kako je vladao. Južna plemena priznala su ga za kralja, jer je Davidov potomak. Sjeverna plemena nisu jer ne prihvaćaju nasljednu dinastiju, nego karizmatičku.¹¹⁰ Postojalo je vjerovanje da »nitko nije mogao postati kraljem samo zato što mu je to otac bio. Svaki je kralj morao dokazati da ga je Bog pozvao i opremio za taj posao, a kraljem bi ostajao do onda dok bi u narodu provodio volju Božju. To je gledište teoretski prihvaćao i narod države na jugu, Jude: i on je vjerovao da je Bog vrhovni narodni vladar. No, politički kontekst u kojemu se taj narod našao doveo je do nastanka kraljevske dinastije, te je narod čvrsto vjerovao da se Božja vladavina sada ostvaruje jedino Davidovim kraljevskim domom.«¹¹¹ Sjeverna plemena okupila su se u Šekemu. Spremni su prihvatiti Roboama, ali postavljaju uvjete: uspostava pravednih temelja i sklapanje ugovora.¹¹²

9. Jeroboam

Ime Jeroboam ima značenje: »neka se narod množi«. O njegovoj pobuni i bijegu u Egipat već smo govorili. Važan događaj u njegovu životu bio je susret s prorokom Ahijom iz Šila. Susreli su se na putu gdje je prorok razderao svoj plašt na dvanaest komada i rekao mu: *Uzmi sebi deset komada, jer ovako govori Jahve, Bog Izraelov: »Evo ću istrgnuti kraljevstvo iz ruke Salomonove i dat ću tebi deset plemena.«* (1 Kr 11,31) Postao je tako proročki kralj, označen kao izbavitelj svojega naroda i čovjek budućnosti. Kada je doznao za Salomonovu smrt, napušta Egipat i vraća se u Izrael. Dobio je zadatak da predvodi pregovore službenoga susreta između Roboama i starješina izraelskoga plemena.¹¹³

10. Odluka skupštine u Šekemu

Skupština je počela. Izrael postavlja uvjete: olakšanje nameta, potpuno dokidanje prisilnih radova, veća politička, društvena i religiozna sloboda. Rekli su Roboamu: *»Tvoj nam je otac nametnuo teški jaram. Ti nam sada olakšaj tešku službu svoje-ga oca, teški jaram koji metnu na nas, pa ćemo ti služiti.«* (1 Kr 12,4) Roboam traži tri dana da bi se mogao posavjetovati s mudrijima od sebe. Prvo je za savjet upitao starce koji su još služili njegovu ocu Salomonu, i oni su mu savjetovali da popusti. Jer ako sada udovolji potrebama naroda, narod će uvijek biti uz njega. Mora im dati ono što traže. Roboam nije bio mudar, odbacio je njihov savjet. Karakteristike njegove politike bile su apsolutizam, despotizam i centralizam, i toga se nije htio odreći. Otišao je po savjet mladića. Oni su mu savjetovali da odbaci zahtjev naroda. Iako glup savjet, Roboam ga je poslušao. Došao je pred skupštinu i rekao im:

¹¹⁰ Usp. C. TOMIĆ, *Ilijino vrijeme*, str. 21.

¹¹¹ J. DRANE, *Uvod u Stari zavjet*, str. 112.

¹¹² Usp. C. TOMIĆ, *Ilijino vrijeme*, str. 21.

¹¹³ Usp. *isto*, str. 21.-22.

»Moj je mali prst deblji od bedara moga oca! Eto, moj vam je otac nametnuo teški jaram, a ja ću još otežati vaš jaram; moj vas je otac šibao bičevima, a ja ću vas šibati bičevima sa željeznim štipavcima.«(1 Kr 12,10b-11) Roboamova nepopustljiva drskost dovela je do loma, rascjep je bio gotova činjenica. Otvoreno je priznao da će nastaviti politiku svojega oca, a to znači da će i dalje biti nameta, visokih poreza, prisilnih radova i siromaštva. Izrael nije priznao Roboama za kralja. Pregovori su prekinuti i sav se Izrael razišao svojim kućama. Stanje se još više pogoršalo kad je zatražio intervenciju Adorama, omraženoga nadglednika radova. Bio je odmah smaknut, a Roboam je pobjegao u Jeruzalem.¹¹⁴ Tako je otpalo od Roboama deset plemena i izabralo za kralja Jeroboama, Salomonova slugu. Uz Roboama je ostalo samo Judino i Benjaminovo pleme. Razdvojilo se kraljevstvo na dvoje: na judejsko ili južno s prijestolnicom u Jeruzalemu, izraelsko ili sjeverno s prijestolnicom u Samariji. Roboam je htio vojskom prisiliti ostala plemena da ga priznaju za kralja, ali mu je Gospodin poručio po proroku Šemaji da ne započinje građanski rat. Šizma se dogodila po Božjoj volji kao kazna za Salomonove grijehе.¹¹⁵

10.1. POLITIČKI RASKOL

Jedinstvo je raskinuto. Posljedice su bile kobne na političkom i vjerskom području. Ovo je ključni trenutak Izraela. Proglašenjem Jeroboama za kralja zapečaćen je rascjep sjevera i juga. Sve nedaće koje slijede imaju svoj izvor u ovom političkom raskolu. Sada su otpornost i snaga Izraela podijeljeni i na taj način smanjeni.¹¹⁶ Ako ležerno čitamo tekst Prve knjige o Kraljevima, koji govori o Izraelu i Judi, učinit će nam se da je Južno kraljevstvo bilo utjecajnije od Sjevernog. To je rezultat rada deuteronomista koji su pisali kako bi, u vremenu nakon babilonske dominacije, ohrabрили ostatak stanovništva Jude. Za njih je povijest Južnoga kraljevstva bila daleko važnija od povijesti Sjevernoga kraljevstva. Ali tijekom dvaju stoljeća svojega postojanja, Sjeverno je kraljevstvo bilo teritorijalno veće i imalo je više stanovnika. Bilo je bogatije, civiliziranije i povremeno religioznije od južnoga. I u međunarodnoj je politici Izrael bio značajniji od Jude. Zbog svojega strateškog položaja, susjedne zemlje, i razvijene daleke zemlje uvijek su se zanimale što se tamo događa. To je s jedne strane bilo dobro jer je stanovnicima omogućavalo ugodan život, ali i opasno jer su bili ranjivi u osvajačkim pohodima. U Judi je život bio sigurniji. Njegov glavni grad Jeruzalem bio je dovoljno udaljen od glavnih trgovačkih putova i tako manje zanimljiv vladarima okolnih naroda.¹¹⁷ Juda je maleno siromašno područje, kamenito i suho, koje na jugu i zapadu prelazi u pustinju, ali zahvaljujući Jeruzalemu stvara homogeno snažniju jezgru od Izraela. Sjeverno se kraljevstvo

¹¹⁴ Usp. isto, str. 22.-24.

¹¹⁵ Usp. J. OBERŠKI, A. REBIĆ, *Biblijska povijest Staroga i Novoga zavjeta*, str. 75.

¹¹⁶ Usp. C. TOMIĆ, *Ilijino vrijeme*, str. 24.-25.

¹¹⁷ Usp. J. DRANE, *Uvod u Stari zavjet*, str. 112.-113.

rodilo u revoluciji i zadržalo je taj svoj značaj tijekom cijeloga svojeg postojanja, do 722. g. pr. Kr. Prihvaćali su karizmatički izbor kralja koji je često puta bio uzrok nasiljima i ubojstvima. Od dana raskola do kraja Sjevernoga kraljevstva bilo je devetnaest kraljeva. Polovica je ubijena zavjerama na dvoru. Bodež mijenja kraljeve i dinastije. U Judi je vladala Davidova dinastija. Narodna stranka brinula se da u kritičnim trenucima ne dođe do promjene dinastije. Prijestolje, a i samo Južno kraljevstvo, tako je bilo sigurnije. Bilo je ukupno deset kraljeva i svi su Davidovi potomci.¹¹⁸

10.2. PROBLEMI VEZANI UZ RELIGIJU

Jeroboam je preuzeo vlast, ali sad mora početi upravljati kraljevstvom. Nije imao glavnoga grada u kojemu bi bilo administrativno središte. Sveto pismo nam spominje tri grada u kojima je stolovao, a to su Šekem, Penuel i Tirsa. Pretpostavlja se da je razlog tomu što je u narodu postojao otpor prema postojanju glavnoga grada. Narod nije htio da i Jeroboam utvrdi državni aparat koji će raditi samo u njegovu korist. Izgradnja Hrama u Jeruzalemu, gdje je smješten Kovčeg Saveza, služila je osnaživanju moći i prestiža monarhije, ali je pružao i vezu s duhovnim nasljeđem naroda. Narod je osjećao potrebu za hodočašćem u Jeruzalem. Jeroboam ih je u tomu morao spriječiti jer bi to značilo priznanje da Jeruzalem još ima lojalnost sjevernih plemena. Velik dio Jeroboamova kraljevstva bilo je ruralno i zabačeno područje. To je bila prednost prilikom odvajanja od juga jer je podrška kraljevima u Jeruzalemu uglavnom dolazila od gradskoga stanovništva. U selima su cvjetali tradicionalni oblici kanaanske religiozne prakse. Štovali su Jahvu, ali često obredima i sustavom vjerovanja kanaanske prakse. Jeroboam je htio ujediniti te dvije religiozne tradicije. Odlučio je izgraditi nova religiozna središta. Odabrao je gradove Betel i Dan, mjesta koja su imala dugu povijest povezanu s tradicionalnom kanaanskom duhovnošću, ali i povezana s događajima iz ranije izraelske povijesti.¹¹⁹

10.3. RELIGIOZNI RASKOL

Tradicije koje govore o Betelu i njegovoj povezanosti s patrijarsima međusobno se ne slažu. Jahvistička tradicija u Knjizi postanka govori nam da je to svetište osnovao Abraham, dok Elohist osnivanje pripisuje Jakovu koji se na putu u Mezopotamiju zaustavio u svetištu i imao viđenje ljestava koje spajaju nebo i zemlju. Kad se probudio, vidio je da je to stvarno u Božjoj kući (Bet El). Uzeo je kamen i na njega izlio ulje u znak posvećenja i obećao Bogu, da će, ako njegov put u Haran uspije, izgraditi svetište u Betelu i brinuti se za njega.¹²⁰ Svetište u Danu je imalo

¹¹⁸ Usp. C. TOMIĆ, *Ilijino vrijeme*, str. 25.-26.

¹¹⁹ Usp. J. DRANE, *Uvod u Stari zavjet*, str. 115.-116.

¹²⁰ Usp. BROWN-CASTELOT-FIRTZMYER-KSELMAN-MCKENZIE-STANLEY-SUELZER.VAWTER, *Biblijska teologija Staroga i Novoga zavjeta*, str. 77.

vrlo čudan početak. Čovjek zvani Mika ukrao je srebro od svoje majke i kasnije ga vratio majci koja je od dijela srebra napravila idol. Idol je Mika smjestio zajedno s efodom.¹²¹ Efod je bio svećenički odjevni predmet, možda pregača ili komad odjeće koji je visio niz bedra. Kad se svećenstvo s vremenom sve bolje organiziralo i odijelo svećenika postalo sve ukrašenije, efod se počeo nositi više zbog nekog simbola, a ne funkcije. Neki odlomci govore o njemu više kao bogoštovnom, a ne odjevnom predmetu. Neki opet govore da je bio povjeren brizi svećenika i upotrebljavan za ispitivanje Božje volje.¹²² Mika je odredio svojega sina za svećenika u svetištu dok nije došao levit. Grupa pripadnika Danova plemena ukrala je sve iz svetišta, i odveli su levita. Kad su stigli u Lajš, poubijali su stanovnike, mjestu dali novo ime Dan i podigli ukradeno svetište. Možda nam se čini da ova zgoda o idolatriji i nasilju nema veze s jahvističkim svetištem, ali tu jest bio čašćen Gospodin, iako na drugačiji način. Deuteronomist nam donosi ovu zgodu da pokaže kako je Jeroboamovo svetište od početka bilo na krivomu putu.¹²³

U spomenuta svetišta Jeroboam postavlja dva zlatna teleta i time pripisuje trajnu osudu deuteronomističkih pisaca. S jedne strane, to je bio odvažan pokušaj da se povežu pojedine grupacije prisutne unutar stanovništva, te da se pomire kanaanska vjerovanja s vjerom Izraela.¹²⁴ S druge strane, Jeroboamovi su simboli previše podsjećali na Baalov kult plodnosti i time je otvorena mogućnost preuzimanja kanaanskih vjerskih običaja. Pravovjerna tradicija u izraelskom narodu vidjela je u ovom postupku velik istočni grijeh koji je doveo do religioznoga raskola.¹²⁵ Zlatno tele kip je mladoga bika u punoj fizičkoj i plodnoj snazi i simbol je plodnosti. Izrađen je od drveta i obložen zlatnim pločicama. Podsjeća na kult feničkoga Baala Hadada kojega štiju Kanaanci. Jeroboam nije htio mijenjati religiju - jahvizam. Znao je da bi se narod bunio protiv njega. Zato je zlatno tele u početku bilo podnožje nevidljivoga Gospodina, kao što su to bili kerubini na Kovčegu Saveza. Kasnije se u pučkoj religiji počinju, pod snažnim utjecajem kanaanske religije, poistovjećivati zlatno tele i Gospodin, i štovanje u tim svetištima postaje sinkretističko i idolatrijsko.¹²⁶ I jahvizam govori o plodnosti, ali na drugačiji način. Stalno stvaralačko djelovanje Boga Jahve naglašeno je na tom području. U staro doba na Bliskom istoku plodnost je bila predmet ritualnoga uprisutnjenja mita o stvaranju, a svake godine ponovno se uspostavljala plodnost preko smrti i uskrsnuća boga plodnosti i njegova sjedinjenja sa suprugom. Pisci knjiga Staroga zavjeta oštro napadaju takvu vjeru, jer plodove zemlje daje Gospodin koji blagoslivlja potomstvo čovjeka i živo-

¹²¹ Usp. *isto*, str. 84.

¹²² Usp. *isto*, str. 60.

¹²³ Usp. *isto*, str. 84.

¹²⁴ Usp. J. DRANE, *Uvod u Stari zavjet*, str. 116.

¹²⁵ Usp. W. HARRINGTON, *Uvod u Stari zavjet*, str. 54.

¹²⁶ Usp. C. TOMIĆ, *Ilijino vrijeme*, str. 27.

tinje, a ne Baal. Za razliku od bogova plodnosti Gospodin dariva sreću plodnosti, a da se ne miješa u proces rađanja.¹²⁷ Postoji još i Ašera, a prema kanaanskoj mitologiji, žena je boga Ela. S njim vlada i majka je sedamdeset bogova. Hoda po moru i božica je mornara. U mitu je predstavljena kao ubojica svoje djece, što znači da ona daje život, ali ga i uzima. El ju tjera u pustinju i ona tamo rađa snažna velika čudovišta s kojima se Baal bori i gubi. Ašera ga oživljuje i ljudi mu grade palaču od srebra i zlata koju on daje svojoj braći. Postoji i Aštarta, žena i ljubavnica Baala. Anat je njezina sestra. Sve tri se prikazuju nage, sa simbolom zmije, golubice ili lava. Postale su božice plodnosti, života i smrti. Simbol Ela je bik, a Baala, njegova sina, mladi bik. On preuzima vlast nad svijetom, bog je atmosferskih prilika i plodnosti. Kult Ašere odnosi se na tajnu života u prirodi, obavlja se u sakralnoj prostituciji, gdje mladići i djevojke žrtvuju svoju nevinost. Zato ju Sveto pismo, kad govori o njoj, naziva »sramota«, a Baala »gad«.¹²⁸

Jeroboam kasnije obnavlja kult uzvišica. To su stara kanaanska svetišta s baalima i ašerama. Uzdignuto kamenje simbol je Baala, a panj je simbol Ašere. Htio je time za sebe pridobiti kanaansko stanovništvo koje je u većini živjelo u gradovima. Obnavlja i Gospodnje uzvišice u kojima se štovao Gospodin. Postavlja i novo svećenstvo. Pisac Prve Knjige o kraljevima govori nam da je postavio za svećenike ljude iz puka, koji nisu bili svećenici Levijevi. Povijesno se čini da Jeroboam nije tu činio ništa protivno običajima jer su u Danu, Betelu i mnogim drugim svetištima postojali svećenici levitskoga plemena, koji su se pozivali na Mojsijevu lozu. Mnogi su leviti prešli u Južno kraljevstvo i Jeroboam je morao popuniti manjak svećenika. Pisac je naglasio da su to ljudi iz puka, kako bi podcijenio svetišta koja je podigao Jeroboam. U izvornom jeziku izraz »iz puka« može značiti i ugledne muževe koje je kralj pridružio levitima.¹²⁹ »Treba imati na umu da Knjige o kraljevima odražavaju nazor deuteronomističkih priređivača ovih biblijskih spisa, osobito glede centralizacije bogoslužja u Jeruzalemu i uništenja lokalnih svetišta koja su se zvale uzvišice. Stoga su svi izraelski kraljevi prikazani negativno zbog istočnoga grijeha Jeroboama. Kraljevi Jude pohvaljivani su ili osuđivani, već prema tomu jesu li dali odstraniti uzvisine.«¹³⁰ S ciljem da skrene izraelske hodočasničke mase prema novim svetištima, uveo je neke promjene i u kalendar. Još za vrijeme Davida i Salomona uvedena je sunčana godina i svi su blagdani bili utvrđeni. Izraelski i kanaanski kalendar bio je agrarni i određivao se sjetvom, žetvom i berbom. Blagdani su izvorno bili povezani s poljskim radovima pa je uvijek postojala nesigurnost u određivanju datuma blagdana. Najsvečaniji blagdan Sjenica slavi se 15. dana sed-

¹²⁷ Usp. BROWN-CASTELOT-FIRTZMYER-KSELMAN-MCKENZIE-STANLEY-SUELZER.VAWTER, *Biblijska teologija Staroga i Novoga zavjeta*, str. 169.

¹²⁸ Usp. C. TOMIĆ, *Ilijino vrijeme*, str. 35.

¹²⁹ Usp. isto, str. 27.-28.

¹³⁰ W. HARRINGTON, *Uvod u Stari zavjet*, str. 55.

moga mjeseca. Jeroboam određuje da se slavi 15. dana osmoga mjeseca. Time je rastavio slavlje Sjenica od posvete hrama, koje se u Jeruzalemu slavilo na blagdan Sjenica. Time se pomiču i ostali blagdani, pa tako i Pasha.¹³¹

»Dok bi iz jednoga kuta gledanja ovaj korak mogao izgledati kao potez genijalca, urednici Knjiga o Kraljevima smatrali su ga nevjerojatno ludim potezom. Kad se taj čin prosuđuje iz perspektive deuteronomističke povijesti kako je ona, primjerice, izložena u prvom poglavlju Knjige o Sudcima, on je predstavljao razvodnjavanje kulta stranim praksama, te su Jeroboamove najbolje namjere bile osuđene na neuspjeh jer je, kao i Šaul prije njega, prekoračio svoje ovlasti. Odlučio je potkopati ona ista uvjerenja koja su ga isprva dovela na vlast, te je prorok koji je navijestio njegov uspon, sada navijestao njegovu propast.«¹³²

10.4. PROSVJED PROROKA PROTIV JEROBOAMA

»Prorok Ahija iz Šila, koji mu je Božju Riječ uputio i pomazao ga za kralja, nakon ovog njegova skretanja s određenoga zacrtanog puta od Zakona, proriče bijedan i dramatičan svršetak njegov i njegove kuće. A bezimeni nepoznati prorok naviješta stravičan svršetak oltara i svećenstva u Betelu.«¹³³

Proroci ne prosvjeduju protiv političkoga nego religioznoga raskola, protiv kidanja Saveza i skretanja od Gospodina. U trinaestom poglavlju Prve Knjige o kraljevima bezimeni prorok, nazvan Božjim čovjekom, želi pokazati kako je svetište u Betelu grozota Gospodinu. Već kod posvete oltara u knjizi Levitskoga zakonika oltar se raspuknuo i pepeo, koji se morao skupiti na svetom mjestu, rasuo se po zemlji. To znači da su žrtve na tom žrtveniku već unaprijed nemile Jahvi. To će se proroštvo ostvariti nakon tristo godina. Jeroboam uzlazi na žrtvenik da prinese kad, dolazi mu Božji prorok i najavljuje propast uzvišica i svećenika koji su tamo žrtvovali. Jeroboam čuvši to, poviče za njim da ga uhvate, pruža ruku koja se istog časa osuši. Osušena ruka znak je da će se proroštvo ostvariti. Molio je da mu Gospodin vrati ruku preko Božjega čovjeka, i on je to učinio. U znak zahvalnosti poziva ga svojoj kući. Gospodin mu je rekao da ne smije jesti kruha ni piti vode na tomu mjestu, da pokaže kako je to mjesto već od početka nečisto. Mora krenuti drugim putem da tako sebi izbriše trag. Iz toga razloga odbija kraljev poziv. Nastaje obrat. Nije uspio izbrisati svoj trag. Našao ga je neki prorok, prevario ga, i ovaj je jeo i pio. Očekivali bismo da će taj lažni prorok biti kažnjen, ali ne, on sad postaje pravi prorok i proriče kaznu Božjemu čovjeku, koja ga stvarno i snalazi. Usmrtio ga je lav na putu kući. Ova je povijest napisana da pokaže sud nad prorokom koji je postao nevjeran svojemu poslanju odmah nakon što ga je ostvario. Jeroboam svojim činom kao

¹³¹ Usp. C. TOMIĆ, *Ilijino vrijeme*, str. 28.

¹³² J. DRANE, *Uvod u Stari zavjet*, str. 116.

¹³³ C. TOMIĆ, *Ilijino vrijeme*, str. 29.

da je srušio čudesni Božji plan o Božjemu kraljevstvu na zemlji, razdrmao kuću Davidovu i poništio proroke koji u povijesnom i religioznom metežu ukazuju na budućnost.¹³⁴

10.5. ROBOAMOV GRIJEH

U Hramu u Jeruzalemu čuvao se Mojsijev Zakon, pazilo se na čistoću kulta. Ali nije bilo tako u okolnim selima i gradovima gdje su Izraelci bili pomiješani s Kanaanima. Tu se uvukao kanaanski kult božanstva plodnosti, počelo je odstupanje od moralnih zahtjeva jahvizma i obraćanje idolima. Kanaanski kult dolazi sa samoga dvora. U širenju pomaže aristokracija, bogati trgovci, visoki činovnici i vojno plemstvo. Roboamova je majka Naama podigla svetište idolima Amonaca na Maslinskoj gori. Tako je, zahvaljujući dvoru, u Judi zaživio kult po uzvišicama, sa stupovima i ašerama na svakom brježuljku.¹³⁵

10.6. VANJSKA POLITIKA NAKON ŠIZME

Narod Izraela i Jude nije više bio u stanju održati onaj isti teritorij koji su zajedno kontrolirali pod Davidom i Salomonom. Pokrajina Aram na sjeveroistoku Palestine, koja je velikim dijelom bila već izgubljena za vrijeme Salomona, postala je moćna samostalna nacija s Damaskom. Često je napadala Izraelov teritorij istočno od rijeke Jordan. Svi osim jednoga filistejskog grada-države na jugu ponovno su se oslobodili Jude. Amonci i Moapci također su se oslobodili izraelske vlasti. Stanje Jude bilo je nešto bolje od stanja Izraela. Do neke mjere uspjela je zadržati kontrolu nad glavnim trgovačkim putovima kroz Akabski zaljev na jugu, a Roboam je izgradio nove utvrde u mnogim svojim gradovima.¹³⁶ Smanjen je na svoje plemensko područje. Još će samo kratko vrijeme Edom priznavati svoju vazalsku ovisnost. Južna granica Jude ne ide do Beer Šebe, nego malo ispod Hebrona. Granica između Izraela i Jude ostala je otvorena, Jeruzalem je postao ugrožen. Zato je proširila svoju granicu prema sjeveru i zaposjela veliki dio Benjaminova plemena. Izrael je uspio sačuvati Jerihon, ali nije Elon. Područje Benjaminova plemena postalo je poprište borbi između Jude i Izraela, koje na kraju postaje vlasništvo Jude. Tim borbama kraljevstvo sve više i više slabi.¹³⁷ Gubitak svih teritorija i međusobne borbe učinili su Izrael i Judu drugorazrednim silama. Od sada pa nadalje oba su kraljevstva bila samo pijuni u političkim igrama supersila Egipta i Mezopotamije. Otprilike pet godina nakon podjele kraljevstva egipatski faraon Šišak napao je zemlju u želji da u Kanaanu ponovno uspostavi egipatsku vlast, kakva je postojala

¹³⁴ Usp. *isto*, str. 29.-31.

¹³⁵ Usp. *isto*, str. 34.-35.

¹³⁶ Usp. J. DRANE, *Uvod u Stari zavjet*, str. 113.

¹³⁷ Usp. C. TOMIĆ, *Iljino vrijeme*, str. 34.

prije nastanka Izraelove države. Stari zavjet spominje tu invaziju jedino u odnosu na Judu.¹³⁸

Dobro je pripremio svoju vojsku i čekao pravi trenutak za napad. To su osjetili Roboam i Jeroboam i počeli su se pripremati. Roboam je utvrdio važna granična utvrđenja Lakiš i Azeku. Brojni su judejski gradovi padali, unatoč obrani. Vojska se ubrzo našla pred Jeruzalemom. Roboam je velikim dankom spasio grad i kraljevstvo, a Šišak je opljačkao Hram i kraljevu riznicu, sve je uzeo. Prorok Šemaja tumači ovaj poraz kao kaznu za grijeh otpada. Dolazi Roboamu i govori mu Gospodnju riječ: ostavit će ih Šišaku jer su oni ostavili njega. Roboam se pokajao, ponizio i od njega se odvratio Gospodnji gnjev te ga nije sasvim uništio. Sveto pismo nam ništa ne kaže o napadu faraona na Izrael. Postavlja se pitanje je li bio pošteđen zbog prijateljstva Jeroboama i Šišaka? Postoji mogućnost za to, ali to nije bilo prijateljstvo političke naravi i bilo je diktirano samo jednim povijesnim trenutkom. Ali postoje dva opširna izvještaja koja opisuju ovaj pothvat faraona u Palestini. Jedan se nalazi na zidovima hrama boga Amona u Karnaku, a drugi donosi popis osvojenih gradova. Na popisu se nalazi stotinu judejskih i pedeset izraelskih gradova. Prema drugom izvještaju, faraon nastavlja svoj pohod. Preko Betela i Šila dolazi u Šekem, zatim u Penuel. Nakon što je zapalio Penuel i Mahanajim, kreće prema zapadu i osvaja Bet Šean, Tanak i Megido. Odlazi u Šaronsku ravnicu. Htio je osigurati prolaz kroz Palestinu i Siriju za veliku Mezopotamiju. Najednom zaustavlja svoj pohod i vraća se u Egipat. Ne će nastaviti osvajanja ni on, ni njegovi nasljednici. Uklonjena je opasnost, Juda i Izrael mogu nastaviti svoju povijest.¹³⁹

10.7. POSLJEDNJE GODINE ŽIVOTA KRALJA ROBOAMA

Za očekivati je da će Judi i Izraelu napad Egipta biti opomena i da će sad udružiti svoje snage. Ali uzalud. Nastavile su se međusobne borbe za nekoliko kilometara teritorija. Egzegeti ovaj potez nazivaju politikom samoubojstva. Roboam se dao na obnovu svojega kraljevstva. Obnovio je Jeruzalem i podigao petnaest utvrda za obranu zemlje. Neke od njih su: Lakiš, Marešah, Gat, Azeka, Soko, Adulam, Adorajim, Bet Sur, Tekoa, Etam i Betlehem. Svaka je od njih imala svojega zapovjednika. Tu se pokazao kao odličan vladar, iako Sveto pismo osuđuje njegov odnos prema religiji. Postavši kraljem oko 931. g. pr. Kr. vladao je osamnaest godina, a umro oko 913. g. pr. Kr. Sahranjen je sa svojim ocima u Davidovu gradu.¹⁴⁰

¹³⁸ Usp. J. DRANE, *Uvod u Stari zavjet*, str. 113.

¹³⁹ Usp. C. TOMIĆ, *Ilijino vrijeme*, str. 36.-38.

¹⁴⁰ Usp. *isto*, str. 38.-39.

10.8. JEROBOAMOV KRAJ

»O Jeroboamovu vladanju znamo samo to da je bio u stalnom trvenju s kraljem Jude Roboamom te da je blizu Betela Abija nanio teški poraz Jeroboamu.«¹⁴¹ Nakon povlačenja egipatske vojske, vraća se u Šekem i gradi novu prijestolnicu u Tirsi. Kao izraelski kralj nastojao je proširiti svoju vlast, ojačati svoju moć. Idući prema tomu cilju zaboravio je svoje pravo poslanje i postao nevjeran Savezu. Gospodin zato podiže proroke kao borce za Božji zakon i glasnike Božje poruke u svijetu. Kao i za Jeroboamova života, tako i na kraju, ključnu ulogu imao je prorok Ahija iz Šila. Jednoga dana mu se razbolio sin Abija i Jeroboam šalje svoju ženu proroku. Stigavši pred vrata, prorok ju zovnu da uđe, da se ne pretvara da je druga, ima strašnu vijest za nju. Gospodin joj je po proroku poručio da kaže Jeroboamu njegovu riječ: *»Ali ti nisi bio kao moj sluga David, koji je držao moje zapovijedi i koji me slijedio svim srcem svojim i činio samo ono što je pravedno u mojim očima. Ti si radio kudikamo gore od svojih prethodnika, otišao si i načinio sebi druge bogove, salio si im likove, da me dražiš, mene si bacio za leđa. Zato, evo, puštam zlo na kuću Jeroboamovu, istrijebit ću iz obitelji Jeroboamove sve što mokri uza zid, robove i slobodnjake u Izraelu; ja ću netragom pomesti kuću Jeroboamovu kao što se mete nečist, da ga ništa ne ostane. One koji iz obitelji Jeroboamove umru u gradu, proždrijet će psi, a one koji umru u polju, pojest će ptice nebeske.«* (1 Kr 14,7-11) Čuvši te riječi žena ustade i pođe kući. Kad je prešla kućni prag, sin joj je bio mrtav. Pokopali su ga i oplakivali. On je jedini položen u grob, jer je na njemu bilo nešto što se svidjelo Jahvi. Jeroboam je po proroku izabran za kralja, ali se iznevjerio svojem pozivu. Trebao je Izrael privesti Gospodinu, a on ga je zaveo zlatnim teletom. Proroci su to nazvali istočnim grijehom i mogao se okajati jedino nestankom cijele Jeroboamove obitelji. Podigao je pobunu protiv Salomona i njegove svjetovne politike, ali je na kraju postao ustanik protiv Gospodina. Na vlast je došao oko 931., a umro je oko 910. g. pr. Kr., nakon dvadeset i dvije godine vladanja Izraelom.¹⁴²

Zaključak

Po želji naroda Gospodin im postavlja kralja, ali uz neke uvjete. Morali su se držati njegovih zapovijedi. Vidjeli smo da to nisu činili. Imali su kraljevi i svojih dobrih trenutaka. David je stvorio snažnu državu, velikog teritorija, Salomon je kraljevstvu dao sjaj i ugled. Sve bi išlo svojim tokom da nije bilo grijeha. Počevši od Šaula, kralja koji je tražio magarice, a našao kraljevstvo, prisjetimo se da nije izvršio Riječ Božju u ratu s Amalećanima. Tada slijedi David koji je radi neke zemaljske ljubavi izvršio ubojstvo, misleći da će tu naći sreću. Salomon je preuzeo moćno kraljevstvo

¹⁴¹ W. HARRINGTON, *Uvod u Stari zavjet*, str. 63.

¹⁴² Usp. C. TOMIĆ, *Ilijino vrijeme*, str. 39.-41.

i time se uzoholio. Bio je sebičan, pokušavao je urediti kraljevstvo gradeći velebne građevine, ne misleći pri tom na narod koji je plakao. Griješili su, Gospodin im šalje proroke kao opomenu i pomoć, ali u mnogo slučajeva nije pomoglo.

Uza sve moguće uspjehe trojice kraljeva, monarhija nije opstala. Htijući narodu nametnuti još teži jaram nego što ga je nametnuo otac, Roboam gubi deset plemena. Radi se o Jeroboamovoj šizmi, ali je na mjestu pitanje: tko je kriv za šizmu? Kraljem Izraela postaje Jeroboam, čovjek iz puka. Mogao je možda popraviti napuklinu između dvaju kraljevstava, ali ju je još više produbio. Bojao se za svoju vlast. Smetao mu je Jeruzalem. Znao je da je duhovna strana Izraelaca jaka, i da će u teškim trenucima, moleći Gospodina da im pomogne, svi odlaziti u Hram koji se nalazio u Južnom kraljevstvu. Nije mislio ništa loše kad je postavio dva svetišta, u Betelu i Danu. Htio je samo držati narod na okupu. Znamo da su narodu ta lokalna svetišta, i prije gradnje Hrama u Jeruzalemu, bila draga i rado su tamo odlazili. Ne misleći na posljedice, postavio je dva zlatna teleta. Istina je da su ona trebala biti samo pijedestal Gospodinu, ali stvarnost je otišla u drugomu smjeru. Došlo je do religioznoga raskola koji je produbljen gradnjom uzvišica Baalu i Ašeri. Izgubljena je svaka nada za obnovom monarhije.

Međusobne borbe kraljeva Južnoga i Sjevernoga kraljevstva, oslabile su kraljevstvo u cjelini. Izgubivši velik dio teritorija, radilo se samo o trenutku kada će neki vanjski neprijatelj napasti. Čekajući najpovoljniji trenutak, Egipat napada Južno kraljevstvo, Roboam ga ne uspijeva obraniti, a faraon pustoši sve pred sobom. I Hram je opljačkan. Ne spominje se egipatska invazija na Sjeverno kraljevstvo. Možda je bilo pošteđeno.

UNITED MONARCHY AND JEROBOAM'S SCHISM

Karlo Višaticki, Sanela Milišić*

Summary

From biblical reports in the First and Second Book of Samuel, First Book of Kings, and other biblical writings and non-biblical documents, we are given an overview of the origin of the monarchy in Israel. The Bible texts, in the form known to us today, were edited much later and from a particular theological perspective. We should look at them as theological, rather than historical texts, because they fit neither classical nor modern historiography. The »united monarchy« lasted for a hundred years, as shown in the biblical texts. The texts can be classified as pro-monarchical and anti-monarchical, but they are not clearly distinguished in the biblical books. By the order of God, and against his own will, Samuel anointed Saul as the first king of Israel. Because Saul refused God's order, Samuel received an order to anoint David as king. The biblical texts show two sides of David. On the one hand, he is a successful and pious king and, on the other, a negative character who, among others, sinned against his soldier Uriah and his wife. His successor, Solomon, came to power through struggles and intrigues. On the one hand, he is known as the wise man par excellence in Israel, on the other, his rule is very extravagant and his subjects can hardly wait for his reign to end. After Solomon, the kingdom is divided into North and South, Israel and Judah. Jeroboam, who fled from Solomon to Egypt, returns to Israel after Solomon's death and splits off ten northern tribes from Judah, because Roboam, Solomon's successor, intended to continue to rule with an iron hand like Solomon. By a later Deuteronomic author, Jeroboam's reign was rated as »the original sin«, because in addition to the political division of the kingdom he also caused the religious division; he made two golden calves and placed them, one north, in Dan, and one south, in Bethel, for the Israelites to worship and to make pilgrimage. The same was considered as idolatry, because the Lord, Yahweh, could be legitimately worshiped only in Jerusalem, according to the Deuteronomic author.

Key words: *Samuel, Saul, David, Solomon, united monarchy, Jeroboam, Jeroboam's schism.*

* Izv. prof. dr. sc. Karlo Višaticki, Catholic Faculty of Theology, J. J. Strossmayer University of Osijek, P. Preradovića 17, 31400 Đakovo, Croatia, kvisaticki@gmail.com

Sanela Milišić, Catholic Faculty of Theology, J. J. Strossmayer University of Osijek, P. Preradovića 17, 31400 Đakovo, Croatia.